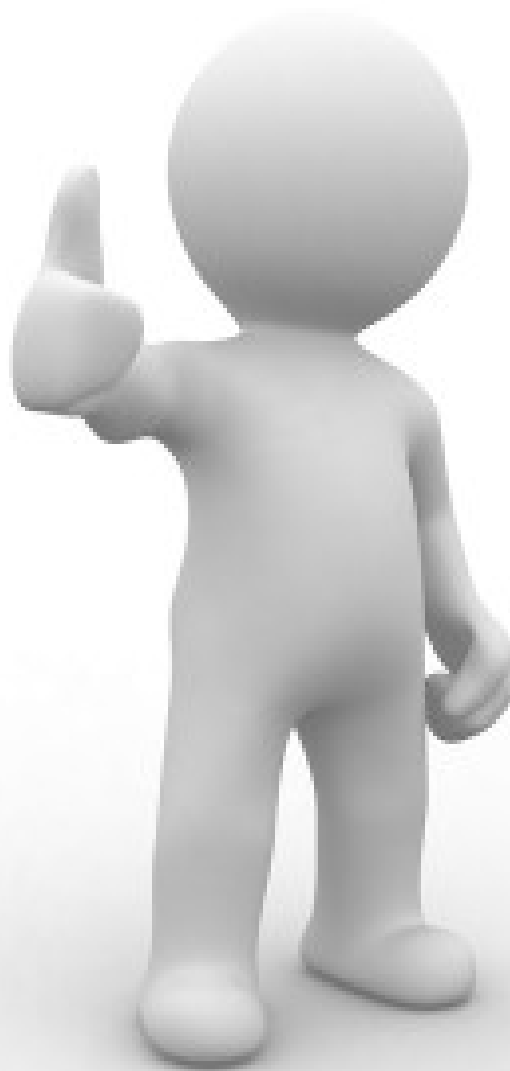

LEERKRACHTGEDRAG DOET ERTOE!

Positief leerkrachtgedrag in de klas

Onderzoeker: Jorien Kral
Studentnummer: 158615
Minor: Special Educational Needs
Begeleider: Dirk Korf
Datum: juni 2014
Emailadres: jorien.kral@student.stenden.com

Voorwoord

In het vierde leerjaar van de opleiding Leraar Basisonderwijs is mijn scriptie tot stand gekomen. De titel van mijn scriptie is: *“Leerkrachtgedrag doet ertoe!”*

Het komen tot een goede probleemstelling heeft lang geduurd en heeft mij behoorlijk wat tijd gekost. Uiteindelijk ben ik tot de volgende probleemstelling gekomen:

‘In welke mate dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan positief leerkrachtgedrag – herkenbaar als PBS - en wat is het effect van leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen?’

Graag wil ik Dirk Korf bedanken voor de gesprekken, die mij hebben geholpen bij het tot stand komen van mijn onderzoek. Bert Slaa fungeerde als meelezer en wil ik dan ook bedanken. Tot slot wil ik de leerkrachten en de directeur van de school bedanken voor hun medewerking, dankzij hen heb ik mijn onderzoek kunnen uitvoeren in de praktijk.

Winschoten, juni 2014

Jorien Kral

Inhoudsopgave

	bladzijde
Inleiding	
1. Theoretisch kader	7
1.1 Aan welke competenties moet een leerkracht in het basisonderwijs voldoen?	8
1.1.1 Inleiding	8
1.1.2 De zeven competenties	9
1.1.3 Conclusie	10
1.2 Wat wordt er verstaan onder gedrag?	11
1.2.1 Inleiding	11
1.2.2 Wat is gedrag?	11
1.2.3 De gedragstheorie	11
1.2.4 Ontstaan van gedrag	12
1.2.5 Conclusie	13
1.3 Wat wordt er verstaan onder leerkrachtgedrag?	14
1.3.1 Inleiding	14
1.3.2 Positief leerkrachtgedrag	14
1.3.3 Negatief leerkrachtgedrag	17
1.3.4 Conclusie	18
1.4 Wat heeft PBS – Goed gedrag kun je leren! – te bieden?	19
1.4.1 Inleiding	19
1.4.2 Wat is PBS?	19
1.4.3 Wat heeft onderzoek aangetoond over PBS?	19
1.4.4 PBS en positief leerkrachtgedrag	20
1.4.5 Conclusie	21
2. Verantwoording onderzoek	22
2.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen	22
2.1.1 Probleemstelling	22
2.1.2 Onderzoeksvragen	22
2.2 Doelstelling	23
2.3 Ethische verantwoording	23
2.4 Eenheidsbegrip en eigenheidsbegrip	24
2.5 Type onderzoek	24
2.6 Populatie en steekproef	25
2.7 Keuze observatie	25
2.8 Testen van onderzoeksinstrument	26
2.9 Operationalisering	26

	bladzijde
2.10 Meetniveau	26
2.11 Betrouwbaarheid	27
2.12 Validiteit	27
2.13 Storende factoren	27
3. Data-preparatie	28
3.1 Gegevens verwerking	28
3.2 Ontbrekende gegevens	28
3.3 Codering en hercodering	28
4. Praktijkonderzoek	29
4.1 Inleiding	
4.2 Hoe vaak laat de leerkracht in de voormeting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	29
4.2.1 Hoe vaak laat leerkracht 1 in de voormeting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	30
4.2.2 Hoe vaak laat leerkracht 2 in de voormeting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	31
4.3 Hoe vaak laat de leerkracht in de nameting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	33
4.3.1 Hoe vaak laat leerkracht 1 in de nameting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	33
4.3.2 Hoe vaak laat leerkracht 2 in de nameting gedrag zien herkenbaar en niet herkenbaar als PBS?	34
4.4 Hebben de bijeenkomsten effect gehad op het gedrag van de leerkracht?	36
4.4.1 Gedragingen van leerkracht 1 in de voormeting en in de nameting	36
4.4.2 Gedragingen van leerkracht 2 in de voormeting en in de nameting	
4.5 Wat voor effect heeft leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen?	37
4.5.1 Het effect van leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS op het gedrag van de leerlingen.	37
4.5.2 Het effect van leerkrachtgedrag niet herkenbaar als PBS op het gedrag van de leerlingen.	40
5. Conclusie en aanbevelingen	42
5.1 Inleiding	42
5.2 Conclusie theoriegedeelte	42
5.3 Conclusie praktijkgedeelte	43
5.4 Aanbevelingen	44
6. Literatuurlijst	46

7. Bijlagen

47

Bijlage 1: verantwoording onderzoeksopzet

Bijlage 2: Blanco vragenlijst over de bijeenkomsten positief leerkrachtgedrag

Bijlage 3: Ingevulde vragenlijsten over de bijeenkomsten positief leerkrachtgedrag

Inleiding

Er wordt binnen het onderwijs veel aandacht besteed aan de verschillen binnen de groep. Ieder kind is anders en er wordt zoveel mogelijk bij de ontwikkeling van elk kind aangesloten. In de praktijk wordt het gedrag van een leerling vaak benoemd. Het ene kind is vrolijk en doet goed mee in de lessen, het andere kind heeft veel problemen en wordt daardoor misschien als lastig ervaren in de klas. Maar wat is de rol van de leerkracht hierin? En welk gedrag laat de leerkracht in de klas zien?

Een jaar geleden zag ik voor het eerst het boek *Positive Behavior Support: Goed gedrag kun je leren!* van Golly & Sprague (2011) in de bibliotheek staan. Ik ben toen het boek gaan lezen en las over de technieken en strategieën die aan leerkrachten worden geboden om positief gedrag van de leerlingen te stimuleren. Hierbij staat onder andere het positief leerkrachtgedrag centraal. Heel interessant en leerzaam vind ik. Aan het einde van het derde leerjaar heb ik aan de directeur van mijn LIO-school aangegeven over welke onderwerpen ik mijn scriptie zou willen doen. Enige tijd later kreeg ik een mail terug met als antwoord: Positive Behavior Support!

Ik vond het erg leuk dat ik mijn onderzoek over positief leerkrachtgedrag mocht doen. Ik ben namelijk van mening dat het heel leerzaam is voor mij als aankomend leerkracht. Daarnaast heeft het onderzoek plaats gevonden in de groep die ik vanaf februari grotendeels zal lesgeven. Zowel de leerkrachten als de leerlingen van de groep en ikzelf hebben baat bij het onderzoek. Aangezien positief leerkrachtgedrag leidt tot positief leerlinggedrag.

Het onderzoek heeft de volgende onderzoeksvraag:

“In hoeverre dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS en in hoeverre draagt het leerkrachtgedrag bij aan positief leerlinggedrag?”

In hoofdstuk 1 wordt de theoretische achtergrond over leerkrachtgedrag uitgewerkt. In hoofdstuk 2 wordt de verantwoording van mijn onderzoek toegelicht. Hierin is onder andere te lezen hoe het onderzoek tot stand is gekomen. In het derde hoofdstuk wordt de data-preparatie besproken. Vervolgens komt in hoofdstuk 4 het praktijkonderzoek aan de orde. In dit hoofdstuk worden de deelvragen vanuit de praktijk beantwoord. Hoofdstuk 5 bevat de conclusie, die vanuit het onderzoek getrokken kan worden, en de aanbevelingen. In hoofdstuk 6 staat de literatuurlijst waarin alle bronnen zijn opgenomen die gebruikt zijn in het onderzoek. Tot slot zijn in hoofdstuk 7 de bijlagen te vinden.

1. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk komen de deelvragen aan de orde die horen bij het theoretisch kader. De theorie is gebruikt om een gedeelte van de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden en om mijn eigen kennis over het onderwerp leerkrachtgedrag te vergroten. Daarnaast vormt de theorie uiteindelijk een gedeelte van het ontwerp.

De volgende deelvragen worden in dit hoofdstuk uitgewerkt:

- Aan welke competenties moet een leerkracht in het basisonderwijs voldoen?
- Wat wordt verstaan onder gedrag?
- Wat wordt er verstaan onder leerkrachtgedrag?
- Wat biedt de methode PBS aan?

1.1 Aan welke competenties moet een leerkracht in het basisonderwijs voldoen?

1.1.1 INLEIDING

In deze paragraaf komen de zeven competenties aan de orde. De zeven competenties en de bekwaamheidseisen geven aan waar een leerkracht in het onderwijs aan moet voldoen. Het gedrag van de leerkracht bepaalt grotendeels over de leerkracht voldoet aan de competenties.

1.1.2 DE ZEVEN COMPETENTIES

Van Eijkeren (2005) beschrijft het begrip competenties als volgt: "onder competenties verstaan we het vermogen om professioneel gedrag te laten zien in een beroepssituatie. Dit gedrag is gebaseerd op de integratie van houding, kennis en vaardigheden" (p.22).

OVERZICHT COMPETENTIES	MET LEERLINGEN	MET COLLEGA'S	MET OMGEVING	MET ZICHZELF
INTERPERSOONLIJK	1			
PEDAGOGISCH	2			
VAKINHOUDELIJK & DIDACTISCH	3	5	6	7
ORGANISATORISCH	4			

Figuur 1. Overzicht competenties. Uit: onderwijscoöperatie.nl

Competentie 1: Interpersoonlijk competent

De leerkracht die interpersoonlijk competent is zorgt voor een prettige sfeer in de klas. De leerkracht kan zich inleven in de leefwereld van de leerlingen. Daarnaast zorgt de leerkracht ervoor dat de leerlingen op een positieve manier samen kunnen werken.

Competentie 2: Pedagogisch competent

De leerkracht die pedagogisch competent is bevordert de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. De leerkracht zorgt voor een veilige omgeving in zijn klas. Daarnaast helpt de pedagogische competente leerkracht de leerlingen om zelfstandig te worden.

Competentie 3: Vakinhoudelijk en didactisch competent

De leerkracht die vakinhoudelijk en didactisch competent is zorgt voor een krachtige leeromgeving. De leerkracht heeft zelf voldoende kennis van de vakken en kan die kennis goed overbrengen op de leerlingen. De leerkracht weet wat de behoeften zijn van zijn leerlingen.

Competentie 4: Organisatorisch competent

De leerkracht die organisatorisch competent is, zorgt ervoor dat de leerlingen weten wat ze moeten en kunnen doen en hoe dat gedaan moet worden. De organisatie rondom de lessen zijn goed georganiseerd.

Competentie 5: Competent in het samenwerken met collega's

De leerkracht die competent is in het samenwerken met collega's zorgt ervoor dat hij samen met collega's iets kan bereiken. Daarnaast kan de leerkracht zijn werk en dat van collega's goed op elkaar afstemmen. In figuur 1 is te zien dat de competentie ook te maken heeft met de pedagogische, vakinhoudelijke, didactische en organisatorische competentie. De leerkracht is dus in staat om ook op het vlak met collega's de competenties te beheersen.

Competentie 6: Competent in het samenwerken met de omgeving

De leerkracht die competent is in het samenwerken met de omgeving kan met mensen en instellingen in de omgeving samenwerken. Om goed te kunnen samenwerken met de omgeving moet de leerkracht op de hoogte zijn van verschillende zaken. Onder andere: de leefwereld van de ouders, culturele achtergronden en voorzieningen rondom de school.

Competentie 7: Competent in reflectie en ontwikkeling

De leerkracht die competent is in reflectie en ontwikkeling heeft een duidelijk beeld van zichzelf. De leerkracht kijkt naar zijn eigen handelen en leert daarvan.

1.1.3 CONCLUSIE

De competenties geven weer waaraan de kwaliteiten van een leerkracht in het basisonderwijs moet voldoen. Een leerkracht die aan de competenties voldoet zal goed gedrag laten zien in verschillende situaties. In de volgende paragraaf komt aan de orde wat er verstaan wordt onder gedrag.

1.2 Wat wordt er verstaan onder gedrag?

1.2.1 INLEIDING

In deze paragraaf wordt ingegaan op gedrag. In de vorige paragraaf zijn de competenties aan bod gekomen. De competenties kan een leerkracht beheersen als er positief gedrag wordt vertoond. Maar wat is de definitie van gedrag en wat schrijft de gedragstheorie hierover? Vervolgens zal vanuit de gedragstheorie toegelicht worden hoe gedrag ontstaat.

1.2.2 WAT IS GEDRAG?

Om in te kunnen gaan op de gedragingen die er zijn moet eerst duidelijk worden wat de definitie van gedrag is. Twee definities van gedrag zullen aan de orde worden gesteld. In het Van Dale woordenboek (2009) wordt de volgende definitie van gedrag gegeven: "Gedrag is de manier waarop iemand zich gedraagt" (p. 110). Van Eijkeren (2005) geeft de volgende beschrijving van gedrag: "Onder gedrag verstaan we alle activiteiten van de mens die we kunnen waarnemen" (p.12). Kortom: De mens gedraagt zich op een bepaalde manier en dat kunnen we waarnemen.

1.2.3 DE GEDRAGSTHEORIE

Uit paragraaf 1.2.2 is gebleken dat gedrag hoort bij iets of iemand en dat anderen dat kunnen waarnemen. In deze paragraaf zal duidelijk naar voren komen wat de gedragstheorie is. De gedragstheorie is een theorie die ook wel bekend staat als het behaviorisme. John Locke (1632-1704) was een Engelse filosoof die ervan uitging dat de mens als een onbeschreven blad op de wereld terecht kwam. Hij geloofde erin dat de kennis die wij mensen hebben voortkomt uit ervaring. Vervolgens hebben jaren later de Russische psycholoog Pavlov (1849-1936), de Amerikaan Watson (1878-1958), en nog weer later, de Amerikaanse psycholoog Skinner (1904-1990) de theorie verder ontwikkeld (van Eijkeren, 2005).

In de gedragstheorie staan de volgende principes centraal:

- de gedragstheorie richt zich op aangeleerd gedrag;
- gedrag wordt bepaald door de gevolgen die het heeft;
- de nadruk ligt op het huidige gedrag.

Het is van belang om eerst te achterhalen om welk gedrag het gaat. En om te kijken naar het gevolg van het gedrag. Als in de gevolgen veranderingen worden aangebracht dan zal waarschijnlijk gedrag gaan veranderen. In de gedragstheorie gaat het vooral om de invloed van de externe factoren.

Om gedrag te kunnen vaststellen is het belangrijk om gedrag te beschrijven in termen van waarneembare uitingen. Hiermee wordt bedoeld dat er geen interpretaties beschreven mogen worden. Interpretaties zijn gedachten en meningen. Een voorbeeld van een

interpretatie kan zijn dat Joost heel verlegen is. Er wordt gesproken over een interpretatie omdat het geen waarneembaar gedrag is. Waarschijnlijk is waargenomen dat Joost weinig zegt in de klas. Dat is namelijk wel waarneembaar. Dat hij verlegen is, is hieruit afgeleid en dus een interpretatie (Wolter & Janssens, 2010).

1.2.4 ONTSTAAN VAN GEDRAG

In de gedragstheorie wordt benoemd dat gedrag bepaald wordt door de directe gevolgen die het heeft. Hiermee wordt bedoeld dat het gevolg op het gedrag ervoor zorgt dat iemand gedrag aanleert of afleert. De begrippen versterking en verzwakking worden hiervoor gebruikt in de gedragstheorie.

Versterking

Er wordt gesproken van versterking als gedrag toeneemt of blijft bestaan doordat er leuke dingen gebeuren. Bijvoorbeeld een jongetje vindt rekenen leuk en is ook goed in rekenen. De leerkracht geeft het jongetje vaak complimenten en het jongetje krijgt vaak de beurt om een rekensom uit te leggen. In dit voorbeeld is het rekenen, de complimenten en het krijgen van de beurt, leuk. Het gedrag van het jongetje zal daardoor waarschijnlijk toenemen. De prettige gevolgen, de complimenten en het uitleggen van de rekensommen zijn de versterkers. Het gedrag van het jongetje zal blijven bestaan of zal zelfs toenemen.

Verzwakking

Er wordt gesproken van verzwakking als gedrag gevolgd wordt door onprettige dingen. Het gedrag zal dan afnemen of misschien zelfs wel verdwijnen. Een voorbeeld daarvan is een meisje dat moeite heeft met taal en om die reden de taallessen niet leuk vindt. Het meisje krijgt af en toe de beurt om het antwoord te geven. Maar als zij het antwoord niet weet dan zegt de leerkracht dat ze maar eens beter moet nadenken en beter op moet letten tijdens de instructie. In dit voorbeeld is de reactie van de leerkracht niet leuk want de leerkracht zegt dat zij beter moet nadenken en niet goed oplet. Wie zegt dat het meisje niet goed heeft nagedacht en niet heeft opgelet? In dit geval zijn de gevolgen niet prettig. Het meisje zal zich waarschijnlijk niet prettig voelen. Het gevolg zal kunnen zijn dat het meisje de volgende taallessen niet meer mee zal doen. In dat geval verdwijnt het gedrag (Wolters & Janssens 2010).

1.2.5 CONCLUSIE

In deze paragraaf is duidelijk naar voren gekomen dat gedrag hoort bij iemand en dat anderen dat kunnen waarnemen. De gedragstheorie gaat er vanuit dat gedrag aangeleerd wordt en bepaald wordt door de gevolgen die het heeft. In de gedragstheorie wordt er gesproken over versterking en verzwakking van gedrag. In de voorbeelden is naar voren gekomen dat de leerkracht door onder andere complimenten te geven voor versterking van (positief) gedrag kan zorgen. Negatieve bekrachtiging zorgt voor verzwakking. Er kan geconcludeerd worden dat de leerkracht een grote invloed heeft op het gevolg van het gedrag. In de volgende paragraaf wordt beschreven wat er verstaan wordt onder leerkrachtgedrag.

1.3 Wat wordt er verstaan onder leerkrachtgedrag?

1.3.1 INLEIDING

In de vorige paragraaf is naar voren gekomen dat gedrag de manier is waarop iemand zich gedraagt en dat gedrag altijd waarneembaar is. Daarnaast is de gedragstheorie aan de hand van voorbeelden uitgelegd.

In deze paragraaf zal er in gegaan worden op leerkrachtgedrag. Er wordt een onderscheid gemaakt in positief leerkrachtgedrag en negatief leerkrachtgedrag.

1.3.2 POSITIEF LEERKRACHTGEDRAG

Het begrip ‘positief’ is een breed begrip. Wat is positief en wanneer ben je een leerkracht die positief leerkrachtgedrag laat zien? Volgens Golly (2011) is er sprake van positief leerkrachtgedrag als het gedrag van de leerkracht een positieve invloed heeft op het gedrag van de leerlingen. Daarnaast wordt genoemd dat positief leerkrachtgedrag zal bijdragen aan goed onderwijs. Golly (2011) legt een verband tussen positief leerkrachtgedrag en goed onderwijs.

In een onderzoek van Aronson (1999) is naar voren gekomen dat de leerkracht die de leerlingen veel structuur bood in het begin van het schooljaar en in de loop van het jaar de teugels liet vieren, het aardigste gevonden werd. Hieruit blijkt dat leerlingen veel structuur nodig hebben en structuur als prettig ervaren. Zodra de leerlingen gewend zijn aan de structuur kan de leerkracht de leerlingen steeds meer vrij laten.

Er zijn een paar belangrijke begrippen die gekoppeld kunnen worden aan het begrip “structuur” die naar aanleiding van het onderzoek van Aronson (1999) beschreven worden door Teitler (2012). Hij zegt dat leerlingen baat hebben bij leerkrachten die consequent en duidelijk zijn. Leerlingen hebben baat bij consequente en duidelijke leerkrachten omdat die betrouwbaar en voorspelbaar zijn. Leerlingen moeten weten waar ze aan toe zijn en wanneer er een leerkracht voor de groep staat die in eerste instantie veel structuur biedt en vervolgens de leerlingen meer vrijheid geeft, dan wordt dat door de leerlingen als plezierig ervaren. Omdat de leerkracht in de loop van de tijd de teugels laat vieren worden de leerlingen op die manier gemotiveerd om zelf verantwoordelijkheid te nemen. Daarnaast geeft de leerkracht de leerlingen vertrouwen en zal er een goede relatie met de leerlingen opgebouwd worden.

De begrippen die door Teitler (2012) zijn beschreven en naar voren zijn gekomen naar aanleiding van het onderzoek van Aronson (1999) worden vervolgens één voor één toegelicht.

Consequent

In de praktijk en ook in de theorie komt vaak naar voren hoe belangrijk het is om een consequente leerkracht te zijn. In het onderzoek van Aronson (1999) en in de beschrijving van Teitler (2012) kwam naar voren hoe belangrijk het is om consequent te zijn.

Consequent zijn is onder te verdelen in drie opeenvolgende manieren:

- als zich een overtreding voordoet moet je er *altijd* iets aan doen;
- vervolgens moet je er net zo lang iets aan doen *tot het gewenste gedrag* wordt vertoond;
- als zich gewenst gedrag voordoet moet je er aandacht aan schenken.

(Teitler, 2012, p.46)

Kortom: doe als leerkracht wat er in eerste instantie gezegd is en zorg ervoor dat het gewenste gedrag wordt vertoond. Als de leerkracht zich niet aan zijn woord houdt dan is hij ongeloofwaardig en zal hij er in de toekomst moeite voor moeten doen om nog wel geloofwaardig over te komen.

Duidelijk(heid)

Leerlingen hebben duidelijkheid nodig. Duidelijkheid heeft alles te maken met het aanleren van gewenst gedrag. Als de leerkracht niet duidelijk is dan weten de leerlingen niet waar ze aan toe zijn en zal er eerder ongewenst gedrag vertoond worden. De leerkracht moet regelmatig herhalen hoe hij het wil hebben. Het is goed om af en toe de regels in de klas te oefenen. Op die manier is de leerkracht duidelijk en weten de leerlingen waar ze aan toe zijn en wat er verwacht wordt.

Golly (2011) spreekt meerdere malen over het gebruik van concreet-taalgebruik. Concreet-taalgebruik zorgt ervoor dat de leerkracht duidelijk is en de leerlingen weten waar ze aan toe zijn.

Betrouwbaar

De leerkracht die zijn woorden nakomt is tegelijkertijd consequent, duidelijk en betrouwbaar. Daarnaast is een leerkracht ook betrouwbaar als hij zijn wensen kenbaar maakt en een goede band met de leerlingen opbouwt.

Voorspelbaar

De begrippen consequent, duidelijk en betrouwbaar hangen nauw samen met het begrip voorspelbaar. De leerkracht is voorspelbaar als de leerlingen duidelijkheid krijgen door consequent te zijn. De leerlingen moeten weten wat ze kunnen verwachten en ze weten dat wanneer de leerkracht voorspelbaar is.

Structuur

Uit het onderzoek van Aronson (1999) is gebleken hoe belangrijk structuur is. De begrippen die hierboven zijn toegelicht hebben dan ook alles te maken met structuur. Structuur is een voorwaarde voor een veilige omgeving. Daarnaast zorgt structuur voor orde in de klas. Een goede organisatie rond gedragsregels en afspraken zorgt voor duidelijkheid en rust en dan kan er ook gesproken worden van structuur. Structuur zorgt ervoor dat er goed onderwijs gegeven kan worden.

Motivatie

In de klas kunnen de leerkrachten ervoor zorgen dat de leerlingen gemotiveerd raken. Een goede relatie tussen de leerkracht en de leerlingen zorgt er voor dat leerlingen goed werken. Veel leerlingen leren voor de leerkracht. Enthousiasme kan ook opgewekt worden door te werken met 'pakkende binnenkomers' om de les te beginnen. Daarnaast kunnen leerlingen gemotiveerd worden door een beloning.

goede relatie

Een goede relatie tussen leerkracht en leerling is heel belangrijk om goed onderwijs te kunnen geven. Stevens (2004) beschrijft drie basisbehoeften van leerlingen waar een leerkracht rekening mee moet houden. De drie basisbehoeften zijn relatie, competentie en autonomie. Met relatie wordt bedoeld dat de leerkracht een relatie met de leerlingen moet opbouwen. De leerkracht kan onder andere zorgen voor een goede relatie door de leerlingen te laten weten dat ze erbij horen. De leerlingen moeten zich welkom voelen. De tweede basisbehoefte is competentie. Met competentie wordt bedoeld dat de leerlingen ontdekken dat ze iets zelf kunnen. De leerlingen moeten ontdekken dat ze iets kunnen en dat ze steeds meer zelf kunnen bereiken. De laatste basisbehoefte, autonomie, is dat leerlingen moeten weten dat ze grotendeels hun eigen gedrag/leergedrag kunnen sturen.

Volgens Wolters & Janssens (2010) kun je spreken over een goede relatie als er ten minste wordt voldaan aan de volgende drie elementen:

- 1 acceptatie; een kind moet zich veilig voelen en zichzelf kunnen zijn, met de erkenning van eigenheid is er acceptatie van de leerling zoals hij is.
- 2 ondersteuning; biedt een belangrijke rol, zodat het kind vertrouwen kan voelen in wat het kan en wil ondernemen.
- 3 betrokkenheid; acceptatie en ondersteuning kunnen niet zonder betrokkenheid van de leraar bij het kind. Dit houdt in het willen en kunnen *aangaan van een relatie* met het kind. (p.23)

De basisbehoeften die genoemd worden door Stevens (2004) worden met de drie elementen van Wolter & Janssens (2010) vertaald naar een goede relatie tussen leerkracht en leerling.

1.3.3 NEGATIEF LEERKRACHTGEDRAG

In paragraaf 1.3.3 komt aan de orde wat er onder negatief leerkrachtgedrag verstaan wordt. De gedragingen die beschreven worden komen uit de bijlage van de Kanjertraining. Kanjertrainingen worden gegeven aan kinderen in de leeftijd van 5 t/m 14 jaar die zich thuis en/of op school niet prettig voelen.

Onbegrip

Een leerkracht die geen begrip heeft voor de leerling. De leerkracht kan zich niet inleven in de gedachten en de leefwereld van de leerling en zal hier geen begrip voor kunnen opbrengen.

Respectloos

Leerlingen horen met respect behandeld te worden. Een leerkracht die geen respect heeft voor de leerlingen, neemt de leerlingen niet serieus. Een respectloze leerkracht respecteert daarnaast ook de reacties van de leerlingen niet.

Onvriendelijk

Een onvriendelijke leerkracht is snel geïrriteerd, schreeuwt, snauwt en luistert slecht naar de leerlingen. Ook praat een onvriendelijke leerkracht over de hoofden van de leerlingen heen.

Druk

Een leerkracht die heel druk is van zichzelf zal niet voor rust zorgen in de groep. De leerkracht gedraagt zich hyperactief en zal daardoor de les verstoren. Ook is een drukke en hyperactieve leerkracht vaak onvoorspelbaar.

Neemt eigen woorden niet serieus

De leerkracht die zijn eigen woorden niet serieus neemt, is niet consequent en niet betrouwbaar en geeft geen duidelijke regels en grenzen aan. De leerlingen kunnen niet op de leerkracht bouwen.

Leerkracht corrigeert afbrekend

De leerkracht corrigeert op een foute manier. De leerkracht die afbrekend corrigeert geeft de leerlingen 'trappen'. De leerkracht helpt de leerlingen hier absoluut niet mee. De kans bestaat dat de leerlingen een negatief zelfbeeld krijgen.

Leerkracht denkt niet na over eigen functioneren

De leerkracht die niet terug kijkt op zijn eigen lessen zal niet leren van zijn eigen fouten. De leerkracht zal anderen wel fouten toerekenen.

Leerkracht neemt geen verantwoordelijkheid

De leerkracht die geen verantwoordelijkheid neemt zal niet veel zien. Hij zal zijn verantwoordelijkheid afschuiven op iemand anders en er zal moeilijk met deze leerkracht gecommuniceerd kunnen worden.

1.3.4 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zijn verschillende begrippen aan de orde gekomen die horen bij positief en negatief leerkrachtgedrag. Positief leerkrachtgedrag zorgt voor goed onderwijs en een goed pedagogisch klimaat. Negatief leerkrachtgedrag kan ervoor zorgen dat de leerlingen zich niet veilig voelen in de klas. Zowel positief als negatief leerkrachtgedrag heeft een grote invloed op het gedrag van de leerlingen. Positive Behavior Support (PBS) is een methode die zich richt op zowel leerling- als leerkrachtgedrag. In paragraaf 1.4 wordt beschreven wat PBS is en wat PBS kan betekenen in de praktijk.

1.4 Wat heeft *PBS – Goed gedrag kun je leren!* te bieden?

1.4.1 INLEIDING

In paragraaf 1.3 is positief en negatief leerkrachtgedrag aan bod gekomen. In deze paragraaf komt aan bod wat Positive Behavior Support is en wat PBS te bieden heeft. PBS wordt in deze paragraaf uitgewerkt omdat in de bijeenkomsten die er plaatsvinden met de leerkrachten van de groep aspecten en/of strategieën uit het boek: *PBS – Goed gedrag kun je leren!* komen.

1.4.2 WAT IS PBS?

PBS staat voor Positive Behavior Support. De oorspronkelijke afkorting is SWPBS → Schoolwide Positive Behavior Support. PBS is geschikt voor scholen in het basisonderwijs, het voorgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs (www.swpbs.nl).

Het doel

PBS heeft als doel om gedragsproblemen te voorkomen en af te nemen door middel van het creëren van een positieve en sociale omgeving. Daarnaast wil PBS het leren bevorderen (Golly & Sprague, 2011). PBS heeft drie verschillende methoden die op verschillende niveaus aangeboden kunnen worden. De eerste methode is op het niveau van de school. De tweede methode is op het niveau van de klas. En de derde methode is gericht op de individuele leerling.

Kernprincipes en basiselementen

PBS heeft een aantal kernprincipes en basiselementen die dan ook telkens weer terugkomen in de methode. De eerste is dat er duidelijke gedragsverwachtingen ontwikkeld moeten worden. Zonder duidelijke gedragsverwachtingen ben je als leerkracht niet consequent en weten de leerlingen niet wat er van hen verwacht wordt. Kernprincipe twee is dat er een goede communicatie moet zijn. Communiceer en onderwijs je verwachtingen. De derde kernprincipe houdt in dat gewenst gedrag herkent moet worden en dan ook gelijk bekrachtigd moet worden. De vierde kernprincipe is dat ongewenst gedrag zo min mogelijk aandacht moet krijgen. Immers: aandacht geven aan negatief gedrag kan op die manier vergroot worden. De laatste kernprincipe is dat de leerkracht duidelijk en consequent moet zijn met de gevolgen. Als een leerling zich niet gedraagt volgens de regels vertel dan duidelijk wat de consequenties zijn en blijf daar consequent in. (www.uitgeverijpica.nl & www.velon.nl)

1.4.3 WAT HEEFT ONDERZOEK AANGETOOND OVER PBS?

In de Verenigde Staten en Noorwegen is onderzoek verricht naar de effectiviteit van PBS in de praktijk. Uit het onderzoek is gebleken dat PBS positieve effecten heeft op zowel de leerlingen als leerkrachten. De leerprestaties en het welbevinden van beide doelgroepen worden bevorderd. Het effect van PBS op de leerlingen en leerkrachten worden kort toegelicht.

Effect op leerlingen

Uit onderzoek is gebleken dat het als PBS programma in zijn geheel wordt toegepast in de school dat de leerlingen zich veiliger zullen voelen. Daarnaast bleek uit het onderzoek dat de leerlingen met probleemgedrag sociaal vaardiger werken en dus minder probleemgedrag vertoonden. De schoolprestaties zullen daardoor verbeteren. Doordat er minder probleemgedrag voorkomt in de klas is er meer effectieve leertijd. Tot slot zullen de leerlingen zich meer betrokken voelen bij het leerproces.

Effect op leerkrachten

Het PBS programma heeft ook een aantal positieve effecten op leerkrachten. Uit het onderzoek is gebleken dat leerkrachten minder vaak ziek zijn. Omdat PBS probleemgedrag aanpakt zullen de leerkrachten hun werk plezieriger vinden. PBS zorgt ervoor dat leerkrachten sneller zien wanneer er iets met een leerling aan de hand is. Zorg-op-maat kunnen de leerkrachten bieden aan de risicoleerlingen. Tot slot is uit het onderzoek gebleken dat de leerkrachten beter in staat zijn om met instanties en ouders te werken.

1.4.4 PBS EN POSITIEF LEERKRACHTGEDRAG

Golly & Sprague (2011) zeggen dat een school een PBS-coach moeten aannemen om PBS volledig te kunnen inzetten. Zij zeggen dat alle leerlingen worden bereikt als alle medewerkers van de school erbij betrokken zijn en dezelfde methoden worden toegepast. Dit betekent dat PBS betrekking heeft op het niveau van de school, de klas en de leerling. In deze sub paragraaf worden een aantal tactieken en strategieën beschreven die een leerkracht zelf kan toepassen. De tactieken en strategieën zorgen voor positief leerkrachtgedrag, vandaar de relatie tussen PBS en positief leerkrachtgedrag.

Onderwijzen van goed gedrag

Net zoals het aanleren van de reken-, taal- en geschiedenislessen moet ook goed gedrag aangeleerd worden. Het is daarbij belangrijk om regelmatig voorbeelden aan te halen en die te oefenen met de leerlingen. De leerkracht moet daarbij zorgen dat hij gebruik maakt van concreet taalgebruik. Als een leerling niet doet wat er gevraagd wordt gebruik dan terechtwijzingen waar de leerling wat aan heeft. Daarnaast is het heel belangrijk om leerlingen positieve feedback te geven. Vertel de leerlingen wat ze goed doen.

Positieve bekrachtiging

De leerling laat bepaald gedrag zien en hierop komt een positieve bekrachtiging. Er zijn manieren om een positieve bekrachtiging te verhogen. Allereerst is het belangrijk om een positieve bekrachtiging gelijk t laten volgen op het gedrag dat te zien is. Ten tweede moet het bekrachtigen consequent gebeuren. En ten derde moet er tegenover elke negatieve uiting vier positieve bekrachtigingen staan (Golly & Sprague, 2011).

Een teken om op te letten

Een teken om op te letten zorgt ervoor dat de leerlingen weten wanneer ze stil moeten zijn en moeten luisteren naar de leerkracht. Op die manier wordt de leerlingen respect bijgebracht. Het is belangrijk dat de leerkracht consequent het teken hanteert (Golly & Sprague, 2011).

Belonen

Binnen het PBS is het belangrijk dat goed gedrag wordt benoemd door een positieve bekrachtiging en desnoods wordt beloond. Het geven van een beloning kan het gedrag van een leerling of van de groep positief beïnvloeden.

1.4.5 CONCLUSIE

PBS is een systeem die het leren op school wil bevorderen en zorgt voor een positieve en sociale omgeving. Zowel de leerkracht als de leerlingen hebben baat bij de methode. PBS is een methode die op een positieve manier positief gedrag wil bevorderen en negatief gedrag wil laten afnemen. Daarnaast biedt PBS een aantal tactieken en strategieën die de leerkracht in de klas kan inzetten.

2. Verantwoording onderzoek

In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe mijn onderzoek tot stand is gekomen. In de bijlage 'verantwoording onderzoeksopzet' is de gehele versie opgenomen.

2.1 PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

2.1.1 Probleemstelling

Ik onderzoek in welke mate de tips en oefeningen vanuit de literatuur bijdragen aan leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS. Ik wil graag weten of de literatuur van onder andere Golly (2011) bijdraagt aan leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS. Daarnaast wil ik weten wat het effect van zowel leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS, heeft op het gedrag van de leerlingen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag:

"In hoeverre dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS en in hoeverre draagt het leerkrachtgedrag bij aan positief leerlinggedrag?"

Theoretische onderzoeksvragen:

De hoofdvraag:

Wat staat er in de theorie beschreven over leerkrachtgedrag en hoe kun je leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, vergroten?

De deelvragen:

- Aan welke competenties moet een leerkracht in het basisonderwijs voldoen?
- Wat wordt er verstaan onder gedrag?
- Wat wordt er verstaan onder leerkrachtgedrag?
- Wat heeft PBS –Goed gedrag kun je leren! te bieden?

Praktische onderzoeksvragen:

De hoofdvraag:

Hebben de bijeenkomsten effect gehad op het gedrag van de leerkrachten en wat was het effect daarvan op de leerlingen?

De deelvragen:

- Hoe vaak laat de leerkracht gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS in de voor-meting?
- Hoe vaak laat de leerkracht gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS in de na-meting?
- Hebben de bijeenkomsten effect gehad op het gedrag van de leerkrachten?
- Wat voor effect heeft leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen?

2.2 DOELSTELLING

De doelstelling voor mijn onderzoek is als volgt:

Ik wil weten of het leerkrachtgedrag positief te veranderen is door middel van tips en oefeningen vanuit de literatuur. Daarnaast wil ik weten wat het effect van het leerkrachtgedrag is op het gedrag van de leerlingen.

Door middel van mijn onderzoek kom ik erachter of positief leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, inderdaad een positief effect heeft op de leerlingen. Zowel voor de leerkrachten, de leerlingen en mijzelf zal een positief effect een positieve uitwerking hebben. De school waar mijn onderzoek plaatsvindt is tevens ook de school waar ik mijn lio ga lopen. De school zal profijt hebben van de uitkomsten omdat het ontwerp dat ik maak documenten zal bevatten met tips en oefeningen om het leerkrachtgedrag positief te veranderen waardoor hopelijk ook het leerlinggedrag positief zal veranderen.

2.3 ETHISCHE VERANTWOORDING

Baarda & de Goede (2006) beschrijven dat een onderzoek ethisch verantwoord is als de respondenten vrijwillig mee mogen werken. Daarnaast is het zeer belangrijk dat de respondenten en andere betrokkenen geen valse voorstellingen worden gegeven. De gegevens die verzameld zijn moeten anoniem blijven en de uitkomsten mogen geen nadelig effect hebben op de respondenten.

Ik ben van mening dat mijn onderzoek ethisch verantwoord is. Ik stel mij open op en houd de respondenten op de hoogte van de ontwikkelingen. De gegevens die verzameld worden aan de hand van observaties en een vragenlijst worden anoniem verwerkt in het onderzoek.

Daarnaast zullen de uitkomsten geen nadelig effect hebben op de respondenten. De uitslagen worden alleen gebruikt voor het trekken van een conclusie over het effect van leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen.

2.4 EENHEIDSBEGRIJ EN EIGENSCHAPSBEGRIJ

Eenheidsbegrip:

Er wordt uiteindelijk een uitspraak gedaan over de leerkrachten en de leerlingen van de groep van de school.

Eigenschapsbegrip:

Het eigenschapsbegrip is het gedrag. Er wordt namelijk een uitspraak gedaan over het gedrag dat de leerkrachten vertonen en het gedrag dat daarop volgt van de leerlingen.

2.5 TYPE ONDERZOEK

In mijn onderzoek wordt er in eerste instantie beschreven wat de literatuur schrijft over gedrag. Vervolgens wil ik erachter zien te komen of de theorie over positief leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, invloed heeft op zowel de leerkrachten als de leerlingen. In het onderzoek zal er een causaal verband ontstaan. Daarom ben ik van mening dat mijn onderzoek beschrijvend begint en uitmondt in een exploratief onderzoek. Ik wil immers een antwoord krijgen op een samenhang-onderzoeksvraag. Ten slotte denk ik dat mijn onderzoek ook een toetsend karakter heeft. Er wordt gekeken of de literatuur gelijk heeft. Heeft positief leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, een positief effect op de leerlingen? Door middel van de gedragingen in verschillende situaties te bekijken wordt er hier uiteindelijk een antwoord op gegeven. Als het ware wordt de theorie in de praktijk getoetst.

Ik heb een verwachting van het onderzoek en die is als volgt geformuleerd:

Ik verwacht dat de leerkrachten door middel van bijeenkomsten over leerkrachtgedrag in de praktijk positiever gedrag zullen laten zien of minder negatief gedrag laten zien. De literatuur beschrijft hoe positief gedrag gestimuleerd kan worden, onder andere door Golly (2011). Ik ben van mening dat leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS een positief effect heeft op het gedrag van de leerlingen. Daarnaast ben ik van mening dat negatief leerkrachtgedrag, gedrag dat niet herkenbaar is als PBS, bijdraagt aan negatief leerlinggedrag. In de praktijk zal getoetst worden of klopt wat ik veronderstel.

2.6 POPULATIE EN STEEKPROEF

De personen waarover een uitspraak wordt gedaan zijn de onderzoekseenheden. De populatie van mijn onderzoek zijn de leerlingen en de leerkrachten van de groep. De populatie van mijn onderzoek is erg klein. Vandaar dat er uit de populatie geen steekproef is getrokken. De leerkrachten en leerlingen van een andere groep waren eerst ook betrokken in het onderzoek. Uiteindelijk heb ik besloten om het onderzoek zonder de leerkrachten en leerlingen van de andere groep verder uit te voeren. De andere groep fungeerde namelijk als controlegroep. Ik kwam tot de conclusie dat ik de groep niet als controlegroep kon laten meedoen omdat gedrag bij iemand hoort. Gedrag van de één kan niet vergeleken worden met het gedrag van een ander. Het was namelijk de bedoeling om te kijken in hoeverre er een verschil te zien was in leerkrachtgedrag tussen de experimentele groep, die vier bijeenkomsten over positief leerkrachtgedrag kregen, en de controlegroep, die geen bijeenkomsten over positief leerkrachtgedrag zouden bijwonen.

De populatie is gebleven bij alleen de leerkrachten en de leerlingen van één groep omdat ik niet de tijd had om meerdere leerkrachten en leerlingen te observeren. Daarnaast is mij in het begin van mijn onderzoek verteld dat ik moest proberen om zo min mogelijk de leerkrachten erbij te betrekken. De directeur vertelde mij dit omdat zij zelf vindt dat ze al veel van de leerkrachten vraagt. Ik heb toen zelf besloten om dan ook niet meerdere leerkrachten te betrekken bij mijn onderzoek.

Mijn insteek in het onderzoek is vooral om zelf meer informatie te verkrijgen over leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS en te kijken in hoeverre de theorie hierover terug te zien is, naar aanleiding van de bijeenkomsten, in de praktijk.

2.7 KEUZE INTERVIEW OF OBSERVATIE

Mijn keuze is uitgegaan naar een observatie. Ik heb voor een observatie gekozen omdat gedrag waarneembaar is. Door middel van een interview kan ik gedrag niet waarnemen zoals in een observatie wel kan. Het voordeel is dat ik feitelijk gedrag vaststel. Daarnaast is het met een observatie niet mogelijk om sociaal-wenselijke antwoorden te geven. Hetgeen dat ik observeer is betrouwbaar. Doordat ik geen interview afneem kunnen sociaal-wenselijke antwoorden niet gegeven worden.

Het nadeel van een observatie is dat er veel tijd in gaat zitten. Ik heb toch voor een observatie gekozen omdat het wel de beste manier is om inzicht te verkrijgen in gedrag. Het tweede nadeel dat wordt genoemd in Baarda en de Goede (2006) is dat de achterliggende motieven niet achterhaald kunnen worden. Het klopt dat ik die niet kan achterhalen maar ik ben van mening, net zoals beschreven wordt in de gedragstheorie, dat gedrag gevolgd wordt door gedrag. Ik ga er dan ook vanuit dat gedrag veranderd kan worden door de gevolgen die het heeft. Ik zie het dan ook niet als nadeel dat ik met mijn observaties de motieven niet kan achterhalen. Daarnaast denk ik dat er veel sociaal-wenselijke antwoorden komen wanneer ik zou proberen die motieven wel te achterhalen.

2.8 TESTEN VAN ONDERZOEKSINSTRUMENT

Het onderzoeksinstrument is niet getest. Er is voor gekozen om de observatie eerst beschrijvend te doen. De bedoeling was namelijk om eerst zoveel mogelijk gegevens te verzamelen over het gedrag van zowel de leerkrachten als de leerlingen. Met een beschrijvende observatie heb ik mij niet beperkt tot een aantal categorieën. Ik heb hiervoor gekozen omdat ik eerst een totaalbeeld wilde hebben van de gedragingen in de klas. Om ervoor te zorgen dat ik geen fouten zou maken heb ik zoveel mogelijk letterlijk geciteerd. Daarnaast heb ik bij de beschrijvende observatie om de vijf minuten de tijd genoteerd. Vervolgens heb ik de beschrijvende observaties doorgelezen en daaruit een paar 'punten' gehaald waarop ik de bijeenkomsten met de leerkrachten heb gebaseerd. Tot slot heb ik de gedragingen van de leerkrachten geturfd. In de voormeting zijn beide leerkrachten en de leerlingen twee keer geobserveerd en in de nameting ook. Uiteindelijk kan er een conclusie getrokken worden of leerkrachtgedrag, zoals beschreven in PBS, na de bijeenkomsten ook meer is voorgekomen en welk effect dit heeft gehad op het gedrag van de leerlingen.

2.9 OPERATIONALISERING

De kenmerken in mijn onderzoek zijn in het theoretische gedeelte voor het grootste gedeelte geoperationaliseerd. De gemeten kenmerken zijn: gedrag, positief leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, en negatief leerkrachtgedrag, niet-herkenbaar als PBS. Vervolgens heb ik uit mijn ongestructureerde observatie een aantal gedragingen van de leerkrachten gehaald. Die gedragingen zijn vervolgens in kaart gebracht en geturfd. De gedragingen die zijn geturfd heb ik uit de literatuur van Golly (2011) uit *Positive Behavior Support: Goed gedrag kun je leren!* gehaald en vervolgens in de bijeenkomsten aan de leerkrachten aangeboden.

2.10 MEETNIVEAU

Het meetniveau is nominaal. Er kan namelijk niet gesproken worden over meer of minder. De gedragingen die uiteindelijk geturfd zijn kun je niet uitdrukken in getallen. Er kan gekozen worden uit de gedragingen, maar de gedragingen kunnen geen getal krijgen. In mijn onderzoek worden geen rekenkundige bewerkingen uitgevoerd. Vervolgens zal de samenhang worden berekend door het gedrag (herkenbaar als PBS of niet herkenbaar als PBS) van de leerkracht tegenover het gedrag (positief of negatief) van de leerlingen te zetten. Zo kan uiteindelijk vastgesteld worden of de theorie en het gedrag van de leerkracht voor een samenhang van de eenheden heeft gezorgd.

2.11 BETROUWBAARHEID

Baarda en de Goede (2006) beschrijven dat er een aantal factoren zijn die de betrouwbaarheid nadelig kunnen beïnvloeden. Zij beschrijven de omgeving als een factor die nadelig kan zijn. In mijn onderzoek zal de omgeving geen nadelig effect hebben aangezien het juist gaat om het gedrag dat de leerkracht laat zien in de situatie. Het gaat om het leerkrachtgedrag en die zal, ook al is de omgeving rumoerig, positief kunnen zijn. Een factor die wel van grote invloed is op de betrouwbaarheid is de persoon die geobserveerd wordt. De ene dag kan de leerkracht zich beter voelen dan de andere dag. Daarnaast spelen privé zaken ook mee. Als de leerkracht op de dag dat zij geobserveerd wordt zich niet goed voelt, dan zal waarschijnlijk het gedrag van de leerkracht negatiever zijn. Vandaar dat in mijn onderzoek beide leerkrachten in de nul-meting twee keer geobserveerd zijn en in de na-meting twee keer. Hierdoor zal de betrouwbaarheid van de observatie groter zijn.

2.12 VALIDITEIT

De vraag is of ik meet wat ik beoog te meten (Baarda en de Goede, 2006). In mijn onderzoek wilde ik erachter zien te komen of de leerkrachten door middel van de bijeenkomsten over leerkrachtgedrag meer leerkrachtgedrag zouden lieten zien herkenbaar als PBS. Maar om te weten wat leerkrachtgedrag eigenlijk inhoudt heb ik eerst het begrip geoperationaliseerd. Vervolgens heb ik een aantal begrippen die horen bij leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS meegenomen in mijn onderzoek, namelijk een paar begrippen uit 'Positive Behavior Support: Goed gedrag kun je leren!' van Golly & Sprague, 2011. Daarnaast heeft er een nul-meting en een na-meting plaatsgevonden die de validiteit kunnen vaststellen. Door middel van observatie kunnen gedragingen gemeten worden.

2.13 STORENDE FACTOREN

Storende factoren kunnen het onderzoek beïnvloeden. Er zijn een aantal factoren die mijn onderzoek beïnvloed kunnen hebben. Een tussentijds voorval is daar een voorbeeld van. De leerkrachten kunnen tussentijds iets verdrietigs meegemaakt hebben waardoor de leerkracht niet zichzelf was tijdens de observatie. Daarnaast kunnen ook 'kleine' voorvallen van invloed zijn op het gedrag van de leerkracht. En de leerkracht kan zich tijdens de observatie anders voorgedaan hebben.

De tijd waarin de leerkrachten zijn geobserveerd kunnen een storende factor zijn. De observaties in de nul-meting vonden namelijk plaats tussen Sint Maarten en Sinterklaas in. Hierdoor kan de leerkracht misschien wat gestreter zijn dan anders en dit maakt de observatie minder betrouwbaar.

3. DATA-PREPARATIE

In dit hoofdstuk wordt aangegeven hoe er met de gegevens omgegaan is. In paragraaf 3.1 wordt beschreven hoe de gegevens verwerkt zijn. In paragraaf 3.2 komt aan de orde wat er met ontbrekende gegevens gebeurd is. Tot slot wordt er in paragraaf 3.3 besproken of er sprake is geweest van coderen en hercodering.

3.1 GEGEVENS VERWERKING

In mijn onderzoek is er gebruikt gemaakt van het instrument: observatie. In eerste instantie zijn de observaties beschrijvend geweest. Vervolgens zijn er uit de observaties gedragingen gehaald die onderverdeeld zijn in: herkenbaar als PBS (positief leerkrachtgedrag) en niet-herkenbaar als PBS (negatief leerkrachtgedrag). Die gedragingen zijn vervolgens geturfd en zijn verwerkt in staafdiagrammen. Er is voor gekozen om de gegevens te verwerken in staafdiagrammen omdat op die manier in één oogopzicht duidelijk de resultaten te zien zijn. Daarnaast hebben er bijeenkomsten plaatsgevonden met de leerkrachten van groep 5. De bijeenkomsten bestonden uit literatuur, die de leerkrachten op papier aangeleverd kregen, en de gesprekken die daarbij plaatsvonden. De theorie die de leerkrachten in de bijeenkomsten hebben meegekregen zijn opgenomen in het ontwerp.

Ten slotte hebben de leerkrachten nog een vragenlijst met open vragen mee gekregen. De vragen dienden om feedback te krijgen op de bijeenkomsten die de leerkrachten hadden bijgewoond. De feedback wordt vervolgens ook verwerkt in het ontwerp. Het ontwerp zal tips, oefeningen en literatuur bevatten over leerkrachtgedrag, o.a. herkenbaar als PBS. Het ontwerp is bedoeld als soort naslagwerk voor de leerkrachten van de school.

3.2 ONTBREKENDE GEGEVENS

Er is geen gebruik gemaakt van enquêtes of iets dergelijks. Er is in het praktijkonderzoek alleen gebruik gemaakt van observaties. De volledige beschrijvende observaties zijn niet opgenomen in het verslag. Ik heb er bewust voor gekozen deze niet in het verslag op te nemen omdat ik dan niet de anonimiteit van de leerkrachten van de groep niet kan waarborgen. In de vragenlijst die aan het einde van het onderzoek is meegegeven ontbreken er wel gegevens. Gelukkig waren deze gegevens niet van belang tijdens het onderzoek. De vragenlijst is opgenomen in de bijlage.

3.3 CODERING EN HERCODERING

Er is geen gebruik gemaakt van codering en hercodering.

4. PRAKTIJKONDERZOEK

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk komen de uitslagen van de observaties die in de praktijk zijn uitgevoerd aan de orde. De deelvragen behorend bij het praktijkonderzoek worden in dit hoofdstuk uitgewerkt. De uitslagen zijn getrokken naar aanleiding van de observaties die in eerste instantie beschrijvend zijn geweest.

De deelvragen zijn:

- Hoe vaak laat de leerkracht gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS in de voor-meting?
- Hoe vaak laat de leerkracht gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS in de na-meting?
- Hebben de bijeenkomsten effect gehad op het gedrag van de leerkrachten?
- Wat voor effect heeft leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen?

4.2 HOE VAAK LAAT DE LEERKRACHT GEDRAG ZIEN IN DE VOORMETING HERKENBAAR ALS PBS EN HOE VAAK LAAT DE LEERKRACHT GEDRAG ZIEN DIE NIET HERKENBAAR IS ALS PBS?

De observaties die ik heb gedaan waren allemaal 15 minuten. De observaties duurden niet langer omdat de kans dan groot is dat de observaties niet meer betrouwbaar zijn. Er is eerst beschrijvend geobserveerd. De kans bestaat dat wanneer er langere tijd beschrijvend wordt geobserveerd er interpretaties ontstaan. En omdat er letterlijk geciteerd is, is het ook moeilijk om lang te observeren.

Uit de beschrijvende observaties zijn er gedragingen gehaald die herkenbaar zijn als PBS en gedragingen die niet herkenbaar zijn als PBS.

De gedragingen worden behandeld door Golly & Sprague (2011). Er is voor gekozen om de gedragingen te beperken omdat er anders een hele lange lijst zal ontstaan. Omdat er van zowel positief leerkrachtgedrag – herkenbaar als PBS - als negatief leerkrachtgedrag – niet-herkenbaar als PBS - drie gedragingen uit zijn gehaald, konden die gedragingen in de bijeenkomsten (de experimentele variabele) ten sprake komen. Het doel is om te kijken naar het effect van de bijeenkomsten op het leerkrachtgedrag en wat leerkrachtgedrag doet met de gedragingen van de leerlingen.

De gedragingen herkenbaar als PBS:

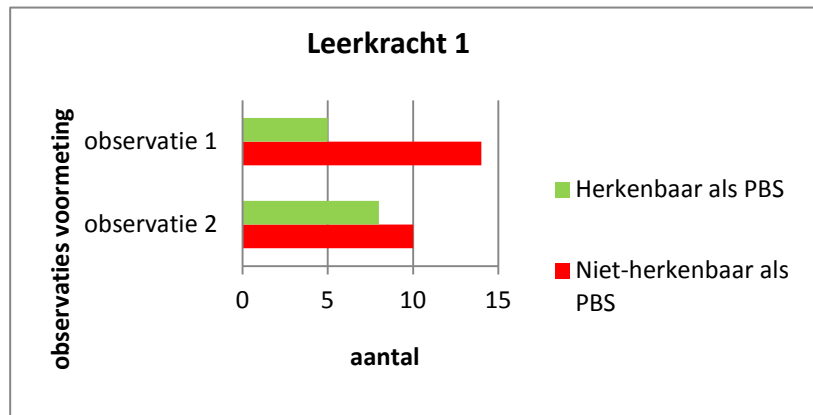
- * De leerkracht hanteert het stilte-teken consequent
- * De leerkracht maakt gebruik van concreet taalgebruik
- * De leerkracht geeft de groep of een leerling een compliment

De gedragingen niet-herkenbaar als PBS:

- * De leerkracht hanteert het stilte-teken niet consequent
- * De leerkracht gebruikt geen concreet-taalgebruik
- * De leerkracht corrigeert de leerling(en) afbrekend

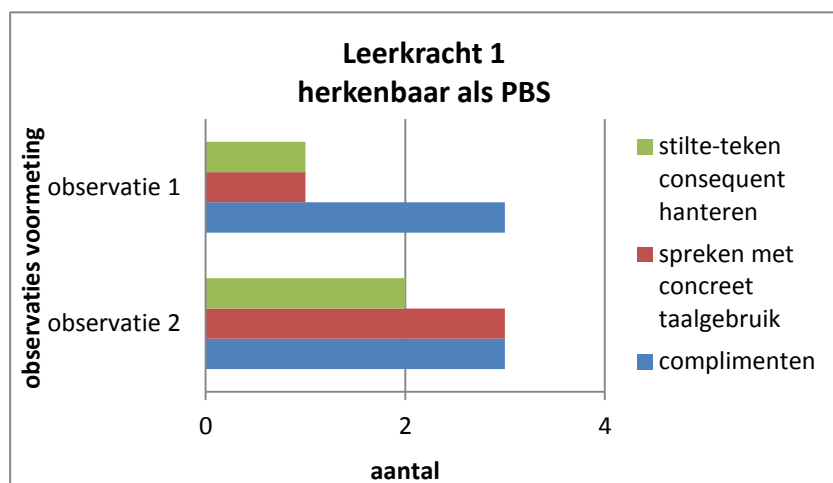
4.2.1 Resultaten voormeting: hoe vaak laat leerkracht 1 gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS?

In observatie 1 heeft de leerkracht 5 keer leerkrachtgedrag laten zien herkenbaar als PBS. 13 keer heeft de leerkracht gedrag laten zien die niet herkenbaar is als PBS. In observatie 2 is te zien dat de leerkracht acht keer leerkrachtgedrag heeft

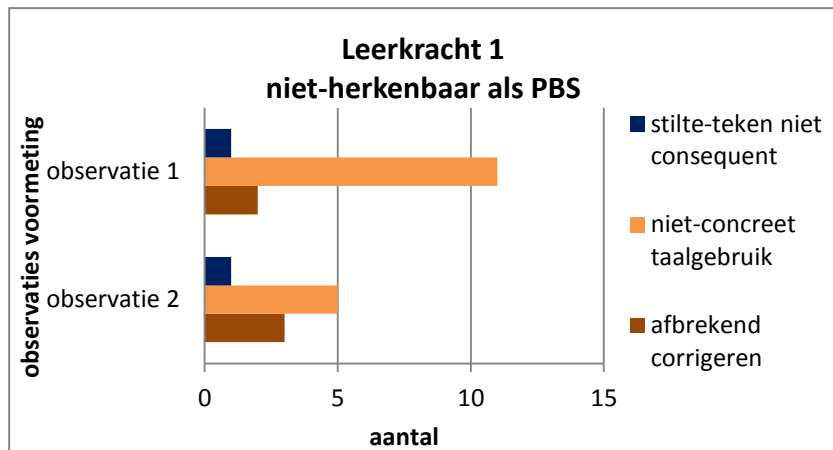
laten zien herkenbaar als PBS. Tien keer heeft de leerkracht negatief leerkrachtgedrag laten zien, dus niet herkenbaar als PBS. Opvallend is dat de leerkracht meer gedrag heeft laten zien die niet-herkenbaar is als PBS. Hierbij moet wel rekening gehouden worden dat zowel bij herkenbaar als bij niet- herkenbaar PBS gedrag maar drie gedragingen uiteindelijk in de staafdiagram zijn opgenomen. Om het iets concreter te maken staat in figuur 2 hoe vaak welk gedrag van PBS zich voordeed in observatie 1 en 2 bij leerkracht 1.

De leerkracht heeft tijdens observatie 1 het stilte-teken één keer consequent gehanteerd, één keer met concreet-taalgebruik gesproken en de leerlingen drie keer een compliment gegeven. In observatie 2 is te zien dat de leerkracht twee keer consequent het stilte-

teken heeft gehanteerd, drie keer gebruik heeft gemaakt van concreet-taalgebruik en de leerlingen of een leerling drie keer een compliment heeft gegeven.

In figuur 3 is af te lezen dat de leerkracht het meest gebruik heeft gemaakt van niet-concreet taalgebruik. Daarnaast is in beide observaties waargenomen dat de leerkracht soms afbrekend corrigeert.

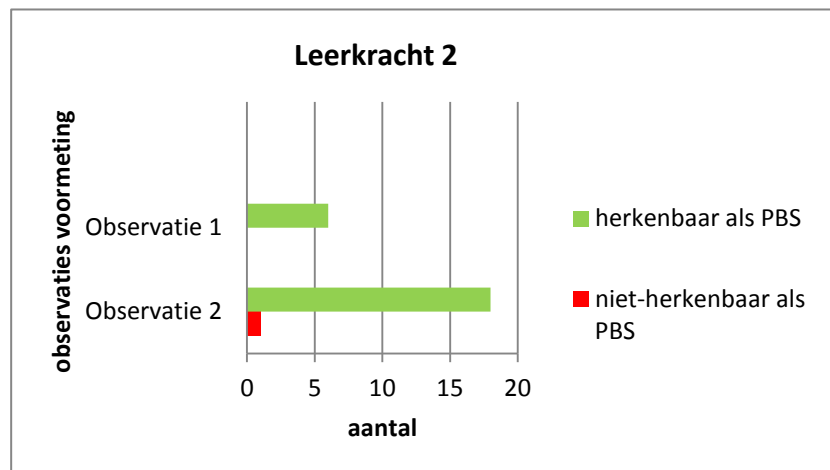

Conclusie

De leerkracht heeft in de voormeting meer gedrag laten zien die niet herkenbaar is als PBS. Er is duidelijk waargenomen dat het uitspreken van de verwachtingen, met concreet-taalgebruik, weinig voorkomt. De leerkracht spreekt regelmatig met niet-concreet taalgebruik. In PBS wordt het belang van het spreken met concreet-taalgebruik meerdere malen benoemd. Het spreken met concreet-taalgebruik zal in de bijeenkomsten aan de orde komen.

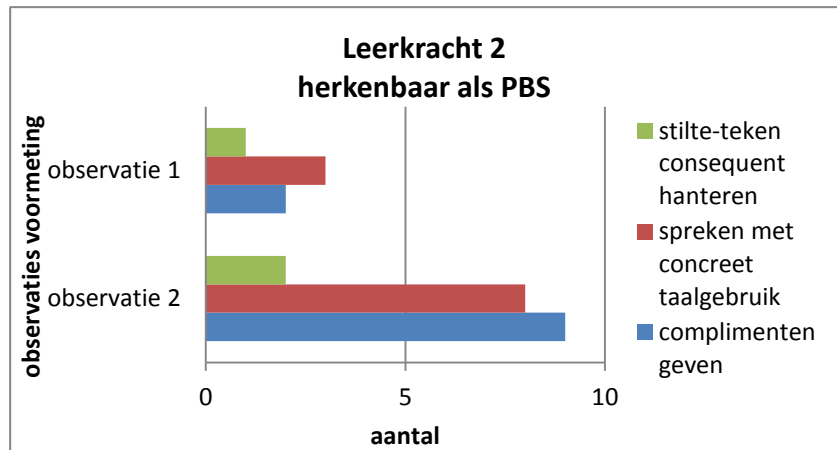
4.2.2 Resultaten voormeting: hoe vaak laat leerkracht 2 gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS?

In observatie 1 heeft de leerkracht zes keer leerkrachtgedrag laten zien, zoals beschreven in PBS. Leerkrachtgedrag die niet-herkenbaar is als PBS is in observatie 1 niet geconstateerd. In observatie 2 heeft de leerkracht 17 keer leerkrachtgedrag laten zien

zoals in PBS staat beschreven. Gedrag dat niet-herkenbaar is als PBS heeft de leerkracht één keer vertoond. Opvallend is dat de leerkracht veel gebruik maakt van de positieve leerkrachtstrategieën zoals vermeld wordt door Golly & Sprague (2011) in PBS.

In figuur 5 is af te lezen hoe vaak de leerkracht positief gedrag, herkenbaar als PBS, heeft vertoond. In observatie 1 is te zien dat het spreken met concreet-taalgebruik drie keer is voorgekomen. Het geven van complimenten heeft de leerkracht twee keer getoond. Het stilte-teken heeft de leerkracht één keer consequent gehanteerd. In observatie 2 heeft de leerkracht heel veel complimenten gegeven en haar verwachtingen met concreet-taalgebruik uitgesproken.

Zoals eerder al genoemd is heeft leerkracht 2 in de nul-meting één keer leerkrachtgedrag laten zien die niet-herkenbaar is als PBS. Daarom zal die niet in een grafiek weergegeven worden. Het negatieve leerkrachtgedrag dat zich voor deed in observatie 2 was het niet concreet uitspreken van de verwachting.

Conclusie

De leerkracht spreekt meestal haar verwachtingen uit met concreet taalgebruik. Daarnaast geeft de leerkracht de leerlingen veel complimenten. De leerkracht hanteert bijna altijd de principes zoals in PBS naar voren komen.

4.3 HOE VAAK LAAT DE LEERKRACHT GEDRAG ZIEN IN DE NAMETING HERKENBAAR ALS PBS EN HOE VAAK LAAT DE LEERKRACHT GEDRAG ZIEN DIE NIET-HERKENBAAR IS ALS PBS?

Net zoals in de voormeting zijn allebei de leerkrachten in de nameting twee keer geobserveerd. Na de voormetingen hebben de leerkrachten vier bijeenkomsten bijgewoond over hoe de leerkracht positief leerkrachtgedrag volgens PBS kan inzetten. In deze paragraaf zullen de resultaten van de nameting aan de orde komen.

4.3.1 Resultaten nameting: hoe vaak laat leerkracht 1 gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS?

Observatie 3 en observatie 4 vonden plaats in de nameting.

In figuur 6 is te zien dat de leerkracht zowel in observatie 3 als in observatie 4 meer leerkrachtgedrag heeft laten zien herkenbaar als PBS. In observatie 3 heeft de leerkracht 15 keer gedrag vertoond zoals in PBS

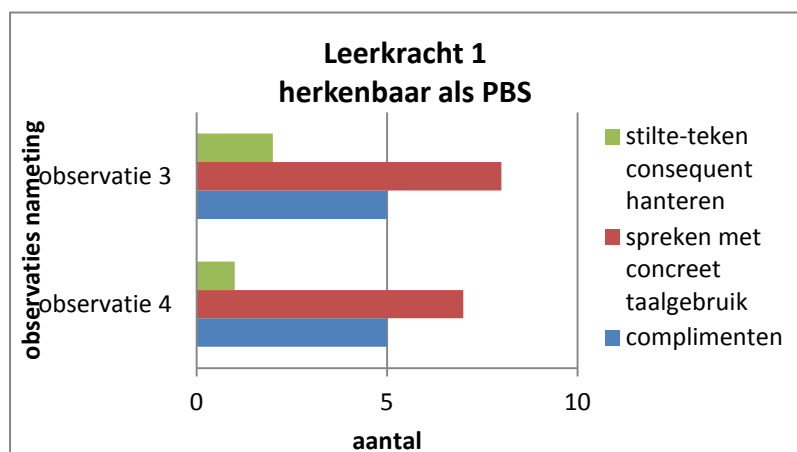
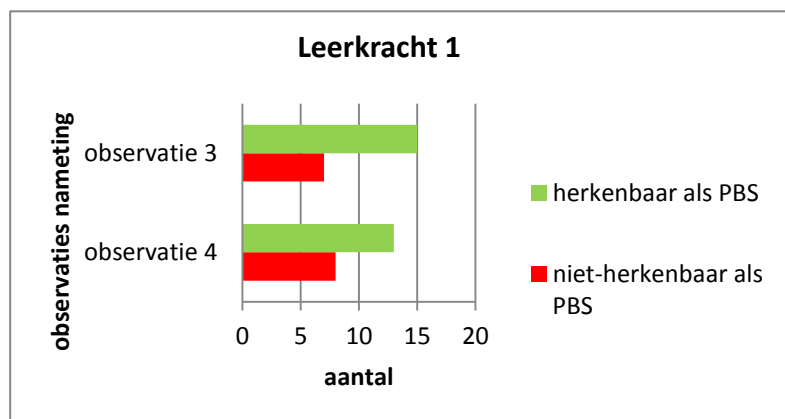
beschreven staat en zeven keer leerkrachtgedrag die niet herkenbaar is als PBS. In

observatie 4 heeft de leerkracht 13 keer leerkrachtgedrag laten zien die herkenbaar is als PBS en 7 keer gedrag die niet herkenbaar is als PBS.

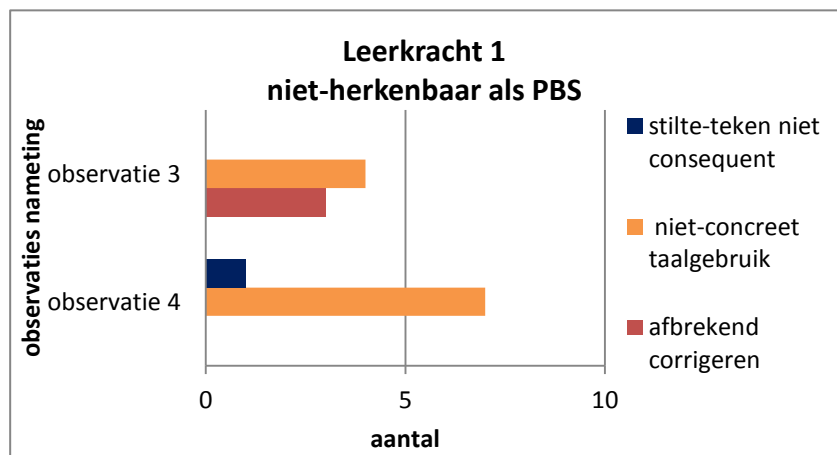
Het stilte-teken heeft de leerkracht in observatie 3 twee keer consequent gehanteerd.

In observatie 4 heeft de leerkracht het stilte-teken

eenmaal gehanteerd. Het spreken met concreet-taalgebruik is in observatie 3 acht keer voorgekomen en in observatie 4 zeven keer. In beide observaties heeft de leerkracht 5 maal de leerling(en) een compliment gegeven.

In figuur 8 wordt weergegeven welk gedrag de leerkracht heeft laten zien tijdens de observaties in de nameting, die niet-herkenbaar is als PBS. Tijdens observatie 3 heeft de leerkracht vier keer niet concreet-taalgebruik gebruikt en drie keer de leerling(en) afbrekend gecorrigeerd. In figuur 8 is te zien dat de leerkracht in de vierde observatie zeven keer geen gebruik heeft gemaakt van concreet-taalgebruik. De leerkracht heeft in de vierde observatie geen leerlingen afbrekend gecorrigeerd. Het stilte-teken heeft de leerkracht eenmaal niet consequent gehanteerd.

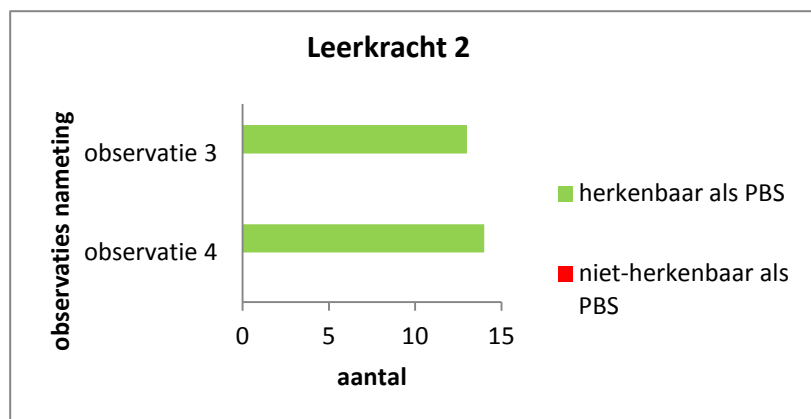
In figuur 8 is te zien dat de leerkracht in de vierde observatie zeven keer geen gebruik heeft gemaakt van concreet-taalgebruik. De leerkracht heeft in de vierde observatie geen leerlingen afbrekend gecorrigeerd. Het stilte-teken heeft de leerkracht eenmaal niet consequent gehanteerd.

Conclusie

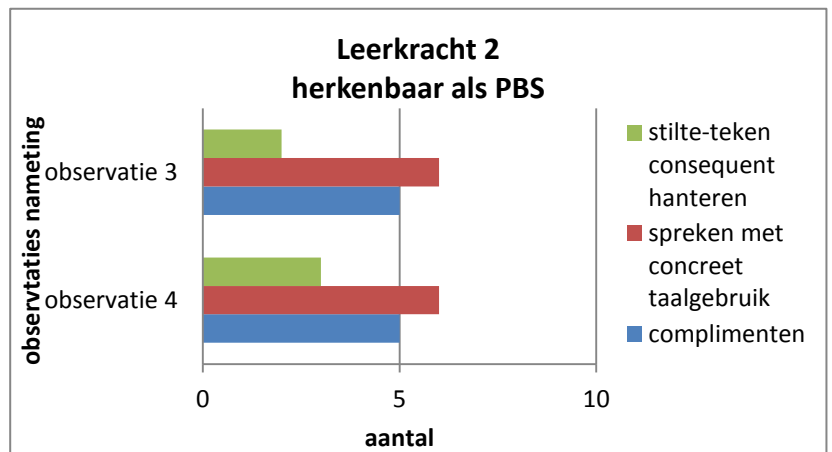
De leerkracht heeft in de nameting meer positief leerkrachtgedrag laten zien dan negatief leerkrachtgedrag. Uit de observaties in de nameting kan geconcludeerd worden dat de leerkracht het meeste moeite ondervindt in het spreken met concreet-taalgebruik.

4.3.2 Resultaten nameting: hoe vaak laat leerkracht 1 gedrag zien herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS?

Leerkracht 2 heeft in beide observaties alleen gedrag laten zien die herkenbaar is als PBS. In observatie 3 heeft de leerkracht 13 keer leerkrachtgedrag laten zien herkenbaar als PBS. In observatie 4 heeft de leerkracht 14 keer leerkrachtgedrag vertoond herkenbaar als PBS.

In figuur 10 is te zien dat de leerkracht in beide observaties in de nameting het meeste heeft gesproken met concreet taalgebruik. Complimenten geven heeft de leerkracht zowel in observatie 3 als observatie 4, vijf keer gedaan. Het stilte-teken heeft de leerkracht in observatie 3, één keer moeten toepassen en in observatie 4, drie keer.

Conclusie

Uit de observaties in de nameting kan alleen maar geconcludeerd worden dat de leerkracht leerkrachtgedrag laat zien herkenbaar als PBS. De leerkracht heeft in de nameting geen enkele keer gedrag laten zien die niet-herkenbaar is als PBS.

4.4 HEBBEN DE BIJEENKOMSTEN EFFECT GEHAD OP HET GEDRAG VAN DE LEERKRACHTEN?

In deze paragraaf wordt besproken wat het effect van de bijeenkomsten is op het gedrag van de leerkrachten. De leerkrachten zullen om de beurt besproken worden en de uitkomsten worden in staafdiagrammen duidelijk weer gegeven.

Na observatie 1 en observatie 2 hebben de leerkrachten vier bijeenkomsten bijgewoond waarin ze tips en strategieën kregen aangeboden vanuit PBS. De verwachting is daarom dat de leerkrachten in de nameting (observatie 3 en observatie 4) meer gedrag hebben laten zien herkenbaar als PBS.

4.4.1 Gedragingen van leerkracht 1 in de voormeting en in de nameting

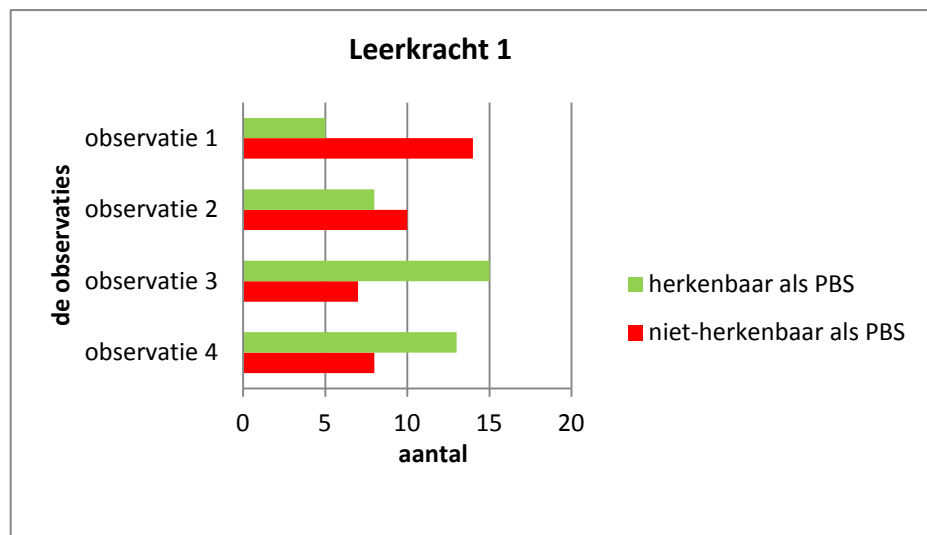
Figuur 11 geeft het overzicht van de resultaten weer van de observaties van leerkracht 1. In figuur 11 is te zien dat leerkracht 1 in de voormeting, observatie 1 en

observatie 2, meer gedrag heeft laten zien dat niet-

herkenbaar is als PBS. In de nameting heeft leerkracht 1 echter wel meer gedrag laten zien dat herkenbaar is als PBS. Dit zou ook voor de hand liggen omdat de bijeenkomsten over PBS in tussentijd hebben plaatsgevonden. Ook is te zien dat in de nameting het gedrag dat niet-herkenbaar is als PBS wat is afgenomen.

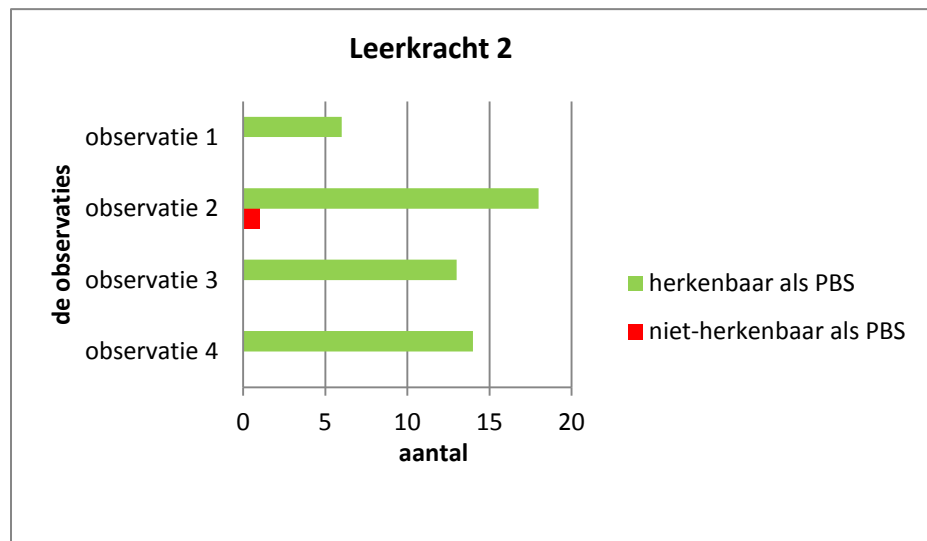
Conclusie

De observaties in de nameting laten zien dat het leerkrachtgedrag, zoals in PBS beschreven, is toegenomen en het leerkrachtgedrag dat niet herkenbaar is als PBS iets is afgenomen. Het is moeilijk om te zeggen in hoeverre de bijeenkomsten hierin een rol hebben gespeeld. Het is moeilijk om te beoordelen omdat bijvoorbeeld privé omstandigheden ook een grote rol kunnen spelen in het gedrag van de leerkracht.

4.4.2 Gedragingen van leerkracht 2 in de voormeting en in de nameting

In figuur 12 staan de observaties van de voormeting en de nameting van leerkracht 2. Te zien is dat er moeilijk een verband te zien is. De leerkracht heeft zowel in de voormeting als in

de nameting

gedrag laten zien herkenbaar als PBS. Gedrag dat niet-herkenbaar is als PBS heeft eenmaal in observatie 2 plaatsgevonden.

Conclusie

Naar aanleiding van de observaties kan er geen uitspraak gedaan worden over de mate waarin de bijeenkomsten invloed heeft uitgeoefend op het gedrag van de leerkracht, zoals herkenbaar als PBS. Leerkracht 2 liet zowel in de voormeting als in de nameting veel gedrag zien herkenbaar als PBS. De leerkracht kan wel wat geleerd hebben van de bijeenkomsten maar die conclusie kan niet getrokken worden vanuit de observaties.

4.5 WAT VOOR EFFECT HEEFT LEERKRACHTGEDRAG OP HET GEDRAG VAN DE LEERLINGEN?

Om een uitspraak te kunnen doen over de vraag wat voor effect leerkrachtgedrag heeft op het gedrag van de leerlingen, moet er eerst nagegaan worden wat de reactie was van een leerling of de leerlingen op het gedrag van de leerkracht.

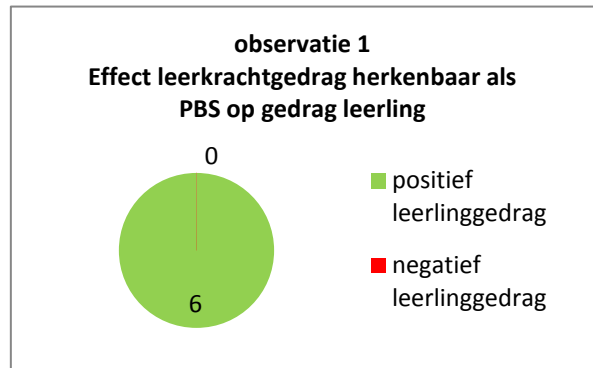
In de volgende sub paragrafen worden de resultaten van het effect van leerkrachtgedrag op leerlinggedrag uitgewerkt.

4.5.1 Het effect van leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, op het gedrag van de leerlingen

Leerkracht 1

Observatie 1

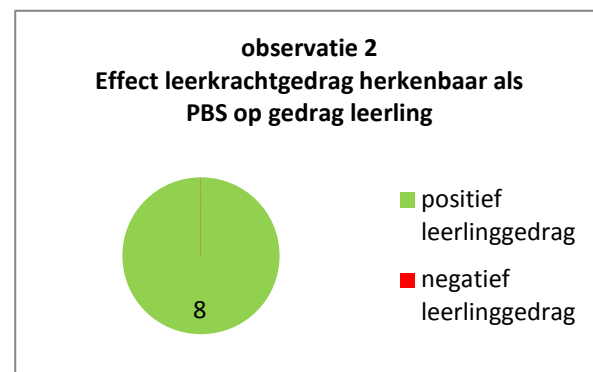
Uit observatie 1 van leerkracht 1 blijkt dat het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS een positief effect heeft op het gedrag van de leerlingen. Het leerkrachtgedrag heeft namelijk alleen maar geleid tot positief leerlinggedrag. De leerkracht had in de geobserveerde situatie zes keer gedrag laten zien die herkenbaar is als PBS en hierop reageerden de leerlingen zes keer positief.

Observatie 2

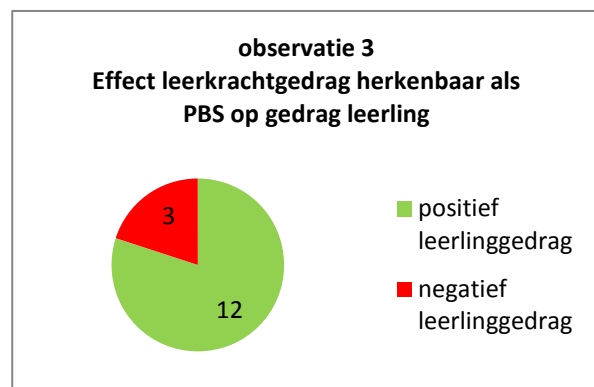
In de tweede observatie heeft de leerkracht acht keer leerkrachtgedrag laten zien die herkenbaar is als PBS. Net zoals in de eerste observatie heeft het leerkrachtgedrag alleen geleid tot positief leerlinggedrag. Het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS heeft

dus niet geleid tot negatief leerlinggedrag.

Observatie 3

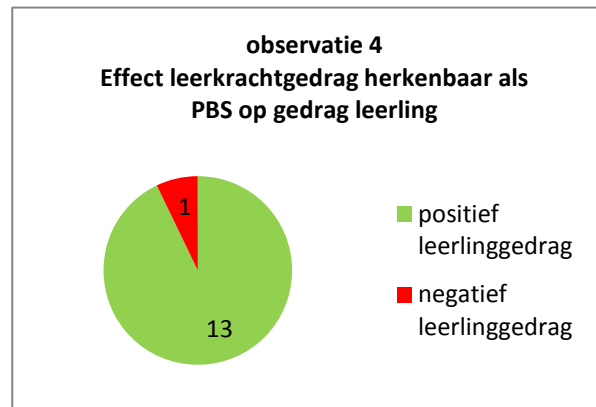
In de derde observatie van leerkracht 1 is te zien dat het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS drie keer heeft geleid tot negatief leerlinggedrag. Maar ook nu weer is te zien dat het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS in de meeste gevallen leidt tot positief leerlinggedrag.

Observatie 4

In de laatste observatie heeft de leerkracht 14 keer gedrag laten zien die herkenbaar is als PBS. In figuur 16 is te zien dat het leerkrachtgedrag één keer heeft geleid tot negatief leerlinggedrag. Net zoals in de voorgaande observaties is te zien dat het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS bijna

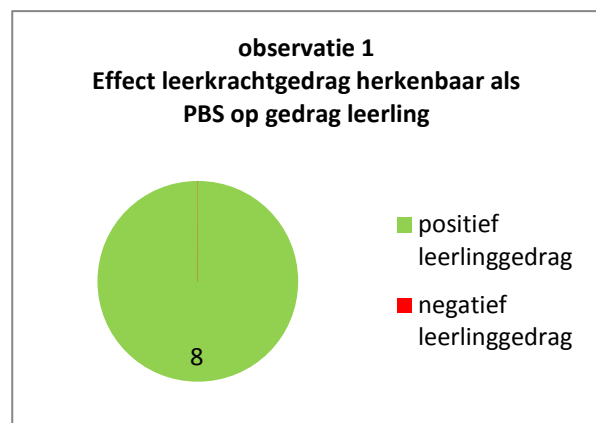
altijd leidt tot positief leerlinggedrag.

Leerkracht 2

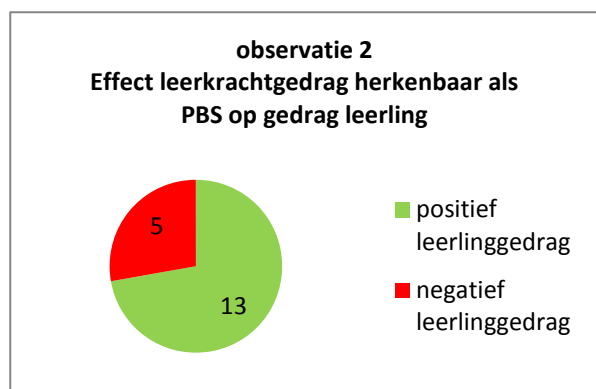
Observatie 1

Leerkracht 2 heeft in de eerste observatie acht keer leerkrachtgedrag vertoond herkenbaar als PBS. Het gedrag van de leerkracht heeft in dit geval alleen geleid tot positief leerlinggedrag.

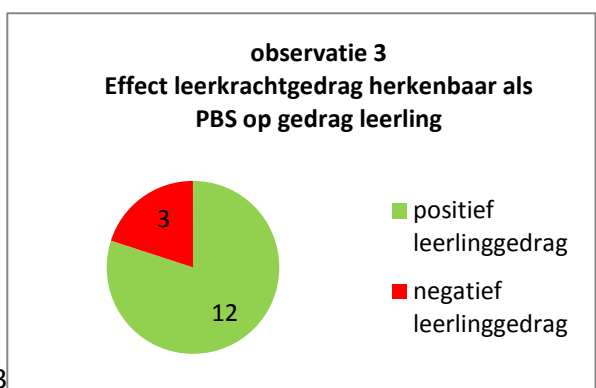
Observatie 2

Leerkracht 2 heeft in de tweede observatie 18 keer gedrag laten zien die herkenbaar is als PBS. Daarvan heeft 13 keer geleid tot positief leerlinggedrag en 5 keer geleid tot negatief leerlinggedrag.

Observatie 3

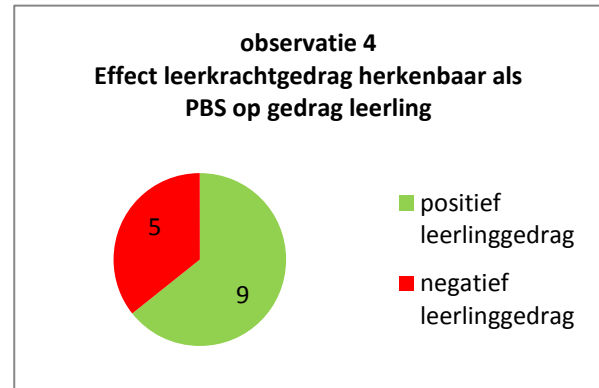
In figuur 19 is te zien dat het effect van leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS 12 keer een positieve uitwerking heeft gehad

op de leerlingen. 3 keer heeft het leerkrachtgedrag van leerkracht 2 geleid tot negatief leerlinggedrag.

Observatie 4

Opvallend is dat in de laatste observatie te zien is dat het leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS, in verhouding met de andere observaties, geleid heeft tot meerdere malen negatief leerlinggedrag. Van de 14 keer heeft het leerkrachtgedrag 9 keer geleid tot positief leerlinggedrag en 5 keer tot negatief

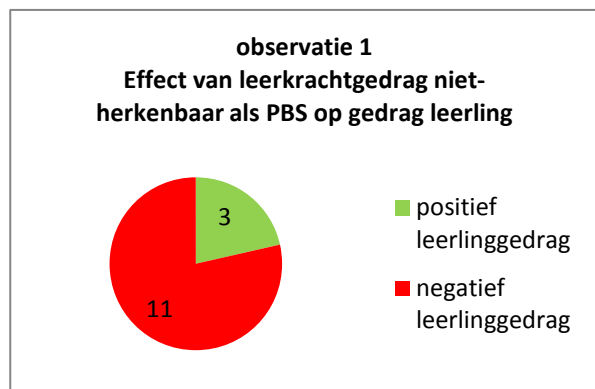
leerlinggedrag.

4.5.2 Het effect van leerkrachtgedrag, niet-herkenbaar als PBS, op het gedrag van de leerlingen

Leerkracht 1

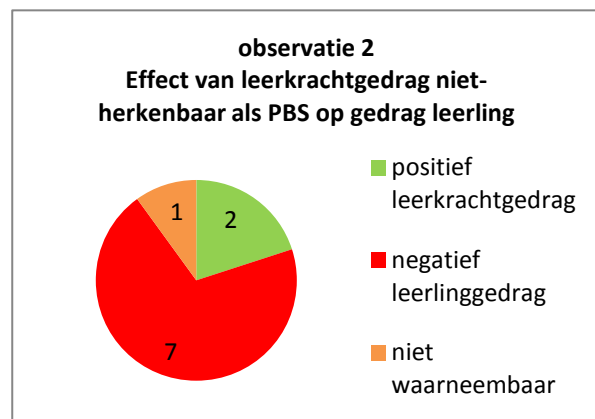
Observatie 1

In de eerste observatie heeft de leerkracht 14 keer leerkrachtgedrag vertoond die niet-herkenbaar is als PBS. Van de 14 keer heeft het leerkrachtgedrag drie keer voor positief leerlinggedrag gezorgd. De overige 11 keren heeft het negatieve leerkrachtgedrag een negatief effect gehad op het leerlinggedrag.

Observatie 2

Leerkracht 1 heeft in de tweede observatie 10 keer gedrag laten zien die niet-herkenbaar is als PBS. Twee keer heeft het gedrag van de leerkracht een positief effect gehad op de leerlingen. Zeven keer heeft het leerkrachtgedrag geleid tot negatief leerlinggedrag en één keer kon niet waargenomen worden wat het effect ervan

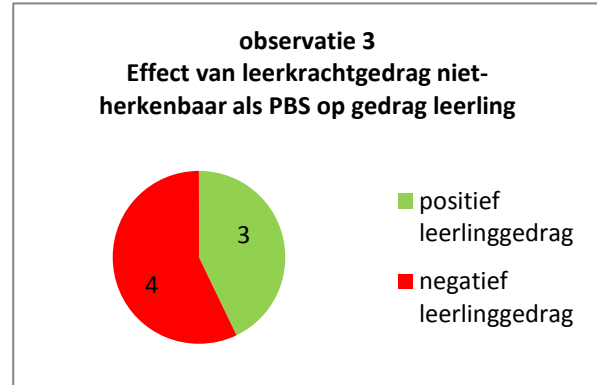

was op de leerling.

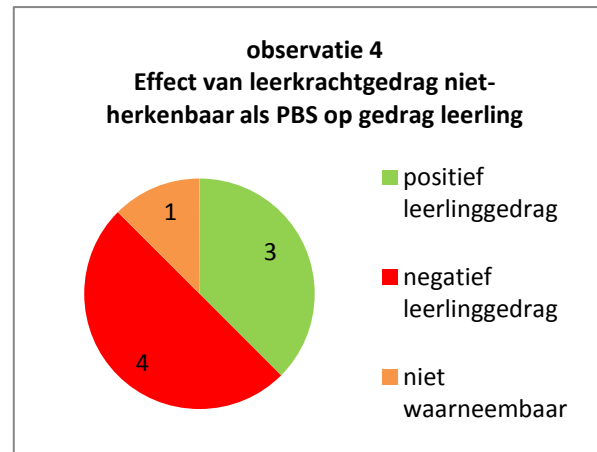
Observatie 3

De leerkracht heeft in de derde observatie zeven keer leerkrachtgedrag laten zien die niet-herkenbaar is als PBS. Daarvan heeft het leerkrachtgedrag vier keer geleid tot negatief leerlinggedrag en drie keer geleid tot positief leerlinggedrag.

Observatie 4

In de laatste observatie heeft de leerkracht acht gedrag vertoond dat niet-herkenbaar is als PBS. Waarvan vier keer het effect negatief was op de leerlingen, drie keer een positief effect had en één keer niet waarneembaar was.

Leerkracht 2

De uitkomsten van het gedrag van leerkracht 2 zijn niet in cirkeldiagrammen uitgewerkt. Leerkracht 2 heeft maar eenmaal gedrag laten zien dat niet-herkenbaar was als PBS. De leerkracht had in de tweede observatie eenmaal gesproken met niet-concreet taalgebruik. Het gedrag van de leerkracht leidde tot negatief leerlinggedrag. De leerlingen deden namelijk niet wat de leerkracht vroeg.

5. Conclusie en aanbevelingen

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk komen de conclusies van het theoriegedeelte en het praktijkgedeelte aan de orde. De hoofdvraag zal beantwoord worden naar aanleiding van het onderzoek dat is uitgevoerd.

De onderzoeksvraag luidt als volgt:

“In hoeverre dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS en in hoeverre draagt het leerkrachtgedrag bij aan positief leerlinggedrag?”

5.2 CONCLUSIE THEORIEGEDEELTE

Vanuit de theorie wilde ik een antwoord zien te krijgen op de volgende hoofdvraag:
Wat staat er in de theorie beschreven over leerkrachtgedrag en hoe kun je leerkrachtgedrag vergroten?

Om een uitspraak te kunnen doen over leerkrachtgedrag was eerst van belang om te weten wat het begrip gedrag inhoudt. Gedrag is een breed begrip die aan de hand van de gedragstheorie is uitgelegd. Gedrag is altijd waarneembaar en wordt bepaald door de directe gevolgen die het gedrag heeft. Wolters & Janssens (2010) leggen de begrippen versterking en verzwakking uit. Als het gedrag gekoppeld wordt aan een leerkracht dan houdt dat in dat de leerkracht in de klas zorgt voor versterking of verzwakking van het gedrag in de klas. In dat geval kan een leerkracht door middel van complimenten geven zorgen voor versterking van gedrag. De leerling zal daardoor het positieve gedrag blijven vertonen of misschien zelfs vergroten. Daarentegen zorgt verzwakking, bijvoorbeeld negatieve bekrachtiging, voor het afnemen van gedrag. Dit betekent dat de leerkracht een grote invloed heeft op het gedrag van de leerlingen in de klas.

Positief leerkrachtgedrag is volgens Golly (2011) als de leerkracht een positieve invloed heeft op het gedrag van de leerlingen. Er zijn heel veel begrippen die gekoppeld kunnen worden aan positief leerkrachtgedrag. Uit de theorie blijkt dat onder andere een consequente leerkracht, een leerkracht die structuur biedt en een goede relatie met de leerlingen opbouwt, een leerkracht is die positief leerkrachtgedrag laat zien.

Golly & Sprague (2011) hebben een boek geschreven over de methode PBS. PBS staat voor Positive Behavior Support en is een methode die positief leerkrachtgedrag wil stimuleren en hierdoor probleemgedrag bij leerlingen wil voorkomen. PBS wil door middel van tactieken en

strategieën het probleemgedrag van leerlingen verminderen en het leerkrachtgedrag positief vergroten. Rollenspellen waarin de leerlingen het juiste gedrag geleerd wordt draagt

onder andere bij aan een goed leef- en werkklimaat. Het consequent gebruiken van een stilte-teken helpt de leerkracht om de leerlingen te laten luisteren. En het toepassen van een motivatiesysteem kan ook bijdragen aan een goede sfeer in de klas. Kortom: als de sfeer in de klas goed is, de leerlingen weten waar ze aan toe zijn en kunnen bouwen op de leerkracht, dan kan er gesproken worden over een leerkracht die positief leerkrachtgedrag laat zien. Het positieve leerkrachtgedrag kan onder andere vergroot worden met behulp van de tactieken en strategieën uit PBS.

5.3 CONCLUSIE PRAKTIJKGEDEELTE

In mijn onderzoek wilde ik een antwoord zien te krijgen vanuit de praktijk op de volgende deelvraag:

Hebben de bijeenkomsten effect gehad op het gedrag van de leerkrachten en wat was het effect daarvan op de leerlingen?

Om een antwoord te kunnen geven op bovenstaande vraag, moeten alle uitkomsten van de observaties op een rijtje gezet worden. De eerste vraag die beantwoord moest worden is hoe vaak de leerkracht zowel leerkrachtgedrag liet zien, herkenbaar als PBS en niet herkenbaar als PBS in de voormeting. Leerkracht 1 heeft in de voormeting, in observatie 1 en observatie 2, meer leerkrachtgedrag laten zien dat niet-herkenbaar is als PBS dan leerkrachtgedrag dat wel herkenbaar is als PBS. Het leerkrachtgedrag, niet-herkenbaar als PBS, bestond voornamelijk uit het gebruik van niet-concreet taalgebruik. Het leerkrachtgedrag dat wel herkenbaar is als PBS bestond in de voormetingen vooral uit het geven van complimenten. Leerkracht 2 heeft in de voormeting, op één keer na, alleen leerkrachtgedrag laten zien herkenbaar als PBS. De leerkracht heeft de leerlingen veel complimenten gegeven en sprak in de meeste gevallen met concreet-taalgebruik, op één keer na. Om een uitspraak te kunnen doen over het effect van de bijeenkomsten op het gedrag van de leerkrachten moet er gekeken worden naar de resultaten van de nameting. Leerkracht 1 heeft in de nameting, observatie 3 en observatie 4, meer leerkrachtgedrag laten zien dat herkenbaar is als PBS dan leerkrachtgedrag niet-herkenbaar als PBS. In het leerkrachtgedrag dat niet-herkenbaar is als PBS is het spreken met niet-concreet taalgebruik meerdere malen geconstateerd.

Leerkracht 2 heeft in de nameting geen ander leerkrachtgedrag laten zien dan in de voormeting. Zowel in de voormeting als in de nameting heeft leerkracht 2 gedrag laten zien dat herkenbaar is als PBS.

De conclusie die getrokken kan worden naar aanleiding van de observaties is dat leerkracht 1 op alle gebieden, zowel op het gedrag herkenbaar als PBS als het leerkrachtgedrag dat niet-herkenbaar is als PBS, vooruit is gegaan. In de voormeting liet de leerkracht veel meer

leerkrachtgedrag zien dat niet herkenbaar was als PBS, in de nameting liet de leerkracht meer leerkrachtgedrag zien dat wel herkenbaar was als PBS. Er kan bijna met zekerheid gezegd worden dat de bijeenkomsten hebben bijgedragen aan leerkrachtgedrag herkenbaar

als PBS (positief leerkrachtgedrag). Of de bijeenkomsten ook bij leerkracht 2 hebben bijgedragen is lastig om te zeggen omdat de leerkracht vanaf het begin bijna alleen gedrag herkenbaar als PBS liet zien.

Het effect van het leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen is besproken in paragraaf 4.5.1. Hierin is duidelijk naar voren gekomen dat het positief leerkrachtgedrag, het gedrag herkenbaar als PBS, in de meeste gevallen leidt tot positief leerlinggedrag. Een aantal keren leidde positief leerkrachtgedrag toch tot negatief leerlinggedrag.

In paragraaf 4.5.2 is bekeken wat het effect van leerkrachtgedrag dat niet herkenbaar is als PBS heeft op het gedrag van de leerlingen. In alle gevallen heeft leerkrachtgedrag dat niet bekend staat als PBS geleid tot negatief leerlinggedrag. Hieruit kan dus ook de conclusie getrokken worden dat leerkrachtgedrag dat niet herkenbaar is als PBS (negatief leerkrachtgedrag) leidt tot negatief leerlinggedrag. Hierdoor zal de sfeer in de klas zeker niet verbeterd worden.

De uiteindelijke conclusie die ik kan trekken naar aanleiding van het onderzoek in de praktijk is dat de bijeenkomsten over positief leerkrachtgedrag – herkenbaar als PBS - een effect hebben gehad op het gedrag van de leerkracht. Leerkracht 1 heeft in de praktijk laten zien dat na de bijeenkomsten het leerkrachtgedrag, herkenbaar als PBS, vergroot werd. Het leerkrachtgedrag dat niet-herkenbaar is als PBS, nam af. Over leerkracht 2 is moeilijk een uitspraak te doen n.a.v. de observaties. Het effect van leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen is goed naar voren gekomen. Leerkrachtgedrag volgens PBS heeft in de meeste gevallen een positief effect gehad op het gedrag van de leerlingen. Daarentegen heeft leerkrachtgedrag dat niet herkenbaar is als PBS in de meeste gevallen geleid tot negatief leerlinggedrag.

5.4 AANBEVELINGEN

De onderzoeksresultaten laten zien dat het toepassen van leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS een gewenst effect heeft op het gedrag van de leerlingen. Het onderzoek heeft ook aangetoond dat het toepassen van leerkrachtgedrag dat niet herkenbaar is als PBS, zoals het spreken met niet-concreet taalgebruik, het niet hanteren van een stilte-teken en afbrekend corrigeren, in de meeste gevallen leidt tot negatief leerlinggedrag.

Naar aanleiding van het onderzoek wil ik de volgende aanbevelingen doen:

Voor de leerkrachten zal het goed zijn om de literatuur over positief leerkrachtgedrag te lezen. Omdat er in de praktijk vaak gekeken wordt naar het negatieve leerlinggedrag en niet naar het leerkrachtgedrag, kan er een verkeerd beeld ontstaan. Om wat aan ongewenst gedrag te kunnen doen is het goed om eerst naar het eigen gedrag te kijken.

Daarnaast is het als leerkracht goed om te kijken naar de competenties. In de zeven

competenties wordt aangegeven waar een leerkracht aan moet voldoen. Als de leerkracht de competenties eigen maakt, dan zal het leerkrachtgedrag in grote mate voldoen aan het

leerkrachtgedrag zoals beschreven in PBS.

Zoals in de literatuurstudie naar voren is gekomen raad ik het leerkrachten aan om zoveel mogelijk de leerlingen aan te spreken met concreet-taalgebruik. Daarnaast zal elke leerkracht consequent moeten handelen in de praktijk en een goede band met de leerlingen moeten opbouwen.

Tot slot raad ik leerkrachten aan om te werken met een beloningssysteem in de klas dat werkt. Werkt het niet, stop er dan mee! Tenslotte werkt een beloningssysteem alleen als je er 100% achter staat!

6. Literatuurlijst

Boeken

- Bateman, B. & Golly, A. (2008). *Waar komt dat gedrag vandaan?: 20 tips en interventiestrategieën voor leerkrachten*. Huizen: Pica.
- Eijkeren, M. van. (2005). *Pedagogisch-didactisch begeleiden*. Baarn: HB uitgevers.
- Eijkeren, M. van. (2005). *Werken in het basisonderwijs*. Baarn: HB uitgevers.
- Furman, B. (2012). *Ik ben trots op je!: Oplossingsgericht communiceren voor ouders en professionals*. Huizen: Pica.
- Geel, V. van. (2005). *De orde in orde vernieuwd: Nieuwe ideeën voor het oplossen voor ordeproblemen*. Baarn: Bekadidact.
- Golly, A. & Sprague, J. (2011). *Positive behavior support: Goed gedrag kun je leren*. Huizen: Pica.
- Overveld, K. van. (2013). *Groepsplan gedrag: planmatig werken aan passend onderwijs*. Huizen: Pica.
- Teitler, P. & Brussel, A. van. (2012). *Lessen in orde op de basisschool: Handboek voor de onderwijspraktijk*. Bussum: Coutinho.

Websites

- Onderwijscoöperatie. (2014). *Overzicht competenties*. Geraadpleegd op: 14 januari 2014 via: https://www.onderwijscooperatie.nl/wp-content/uploads/PO20_januari.pdf
- Marant. (2010). *In hoeverre leerkrachtgedrag ertoe doet?* Geraadpleegd op: 3 oktober 2013 via: <http://marant.nl/frappant.php?g=1621>

7. Bijlagen

Bijlage 1: verantwoording onderzoeksopzet

Bijlage 2: blanco vragenlijst over de bijeenkomsten 'positief leerkrachtgedrag'

Bijlage 3: ingevulde vragenlijsten over de bijeenkomsten 'positief leerkrachtgedrag'

Bijlage 1: verantwoording onderzoeksopzet

Naam + studentnummer	Jorien Kral 158615
Onderwerp	Positief leerkrachtgedrag
E-mailadres	jorien.kral@student.stenden.com
Datum	april 2014
1.1 Doelstelling	De doelstelling is om met behulp van tips en informatie uit de literatuur (o.a. PBS) het leerkrachtgedrag positief te veranderen, waardoor hopelijk ook het leerlinggedrag positief zal veranderen.
1.2 Ethische verantwoording	Ik stel mij open op naar alle betrokkenen. De gegevens worden anoniem verwerkt in het verslag. De uitkomsten hebben voor de respondenten geen nadelig effect.
1.3 Onderzoeksvraag	In hoeverre dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS en in hoeverre draagt het leerkrachtgedrag bij aan positief leerlinggedrag?
1.4 Type vraag	Verschil- en samenhang onderzoeksvragen: Ik verwacht een samenhang te vinden tussen de relatie van het leerkrachtgedrag en het leerlinggedrag. Ik denk namelijk dat wanneer een leerkracht gedrag vertoont herkenbaar als PBS, dit het gedrag van de leerling ook positief zal beïnvloeden. Maar ook het volgende is aan de orde: Frequentievraag: door middel van observatie ga ik kijken in hoeverre het leerkrachtgedrag en het gedrag van de leerlingen is veranderd, na het toepassen van tips uit de literatuur over leerkrachtgedrag. Observatie wordt geturfd, waardoor ik uiteindelijk kan kijken 'hoevaak' zowel positief als negatief leerkrachtgedrag in het begin voor kwam en 'hoevaak' na het toepassen van tips uit de literatuur over leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS.
1.5 Eenheden	De eenheden zijn de leerkrachten en de leerlingen van één groep van een school. Bij de nul-meting worden de leerlingen en de leerkrachten van de groep geobserveerd. Na de vier bijeenkomsten over positief leerkrachtgedrag (gedrag herkenbaar als PBS) worden weer beide eenheden, de leerkrachten en de leerlingen, geobserveerd.
1.6 Eigenschappen	De eigenschappen zijn het gedrag, zowel positief als

	negatief gedrag → vertaald in : herkenbaar als PBS en niet-herkenbaar als PBS
1.7 Controle begrippen en causaal model	Controle begrippen: - Gedrag leerkracht - Gedrag leerling Causaal model: Positief leerkrachtgedrag (leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS) → positief leerlinggedrag
1.8 Benodigde tijd en planning	Week 42: nul-meting (leerkrachten groep 5) Week 43: herfstvakantie (bijeenkomsten voorbereiden) Week 44: Bijeenkomst 1 met experimentele groep Week 45: Bijeenkomst 2 met experimentele groep Week 46: Bijeenkomst 3 met experimentele groep Week 47: Bijeenkomst 4 met experimentele groep Week 48: (leerkrachten voeren tips nog uit) Week 49: Na-meting experimentele groep Week 50: Gegevens verzamelen / uitwerken Week 51: Gegevens verzamelen / uitwerken Week 52: Ontwerp Week 1: Ontwerp Week 2: Ontwerp / afronden scriptie Week 3: scriptie + onderzoek inleveren
1.9 Benodigd geld	-
1.10 Bereikbaarheid en bereidheid van de respondenten	De directeur en de leerkrachten van de groep zijn goed te bereiken en zijn bereid om mee te werken. Ze zijn enthousiast over het onderzoek!
2.1 Is nadere informatie nodig?	-
2.2 Zoektermen	Nederlands: gedrag, leerkracht, leerkrachtgedrag, positief leerkrachtgedrag, theorieën gedrag, gedragsleer, gedragsbeïnvloeding, effectief leerkrachtgedrag Engels: behavior, teacher / instructor, positive behavior, theories behavior, behaviour, effective behavior, positive behavior support
2.3 Randvoorwaarden voor het onderzoek	10 uur beschikbaar om literatuur te zoeken. 72 uur beschikbaar om te schrijven. De informatie mag in het Nederlands en Engels zijn. De informatie mag 15 jaar oud zijn met uitzondering van belangrijke theorieën.
2.4 Informatiebronnen	Internetsite: Auteur: Golly, A. (2005) Meest recente artikel: Blankenstijn, L. (2011). Met beloningen naar goed gedrag. <i>Kader primair</i> , 2011, 32-35. [elektronische versie] Meest recente boek: Overveld, K. van. (2013). <i>Groepsplan gedrag: planmatig werken aan passend onderwijs</i> . Zwolle: pica.
2.5 Zoekplan	bijlage

2.6 Gebruik van bestaande gegevens	In mijn onderzoek zal ik gebruik maken van bestaande gegevens, uit de literatuur, die uit eerder onderzoek naar voren zijn gekomen.
3.1 Mijn onderzoek is beschrijvend en mond uit in een exploratief onderzoek of in een toetsend onderzoek	In mijn onderzoek wordt er eerst beschreven wat er in de literatuur staat over gedrag. Vervolgens wil ik er er zien te komen of de theorie over positief leuchtgedrag, herkenbaar als PBS, invloed op de leerkrachten heeft als zowel op de leerlingen. In mijn onderzoek zal er een causaal verband ontstaan. Ik denk daarom dat mijn onderzoek beschrijvend begint en uitmondt in een exploratief onderzoek. Ik wil immers een antwoord krijgen op een samenhangonderzoeksvraag. Daarnaast zou mijn onderzoek ook toetsend kunnen zijn. Ik wil namelijk kijken in hoeverre de theorie over positief leerkrachtgedrag een invloed heeft in de praktijk. Als het ware wordt de theorie 'getoetst' in de praktijk. Kortom: op dit moment vind ik het nog moeilijk om te benoemen wat voor een onderzoek ik uitvoer.
4.1 Experiment	De leerkrachten van de groep krijgen in een periode van vier week, vier keer 'tips en oefeningen' over hoe je positief leerkrachtgedrag kunt 'vergroten'. Na de periode van vier weken zullen de leerkrachten en leerlingen geobserveerd worden. En dan kan er een uitspraak gedaan worden over het 'effect' van leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS op de gedragingen van de leerlingen.
4.2 Pre-experiment	Mijn experiment is een pre-experiment; want er is sprake van een voormeting en een nameting bij één groep.
4.6 Causaliteit	Een statistisch verband doet zich voor wanneer blijkt dat het leerkrachtgedrag uiteraard een positief effect heeft op het gedrag van de leerlingen. Het gedrag van de leerkracht moet ervoor zorgen dat het gedrag van de leerling positief zal zijn. Er is dan sprake van een correlatie.
5.1/2 Eenheden, populatie en steekproef	Eenheden: de leerkrachten en de leerlingen van één groep van de school. Populatie: leerkrachten en leerlingen van de groep Steekproef: de populatie (leerkrachten en leerlingen van é).
6.1 Van kenmerk tot variabele	Ik wil de volgende kenmerken meten: - leerkrachtgedrag - leerlinggedrag Begrip: leerkrachtgedrag Dimensies: positief leerkrachtgedrag (herkenbaar als PBS) negatief leerkrachtgedrag (niet-herkenbaar als PBS) Indicatoren behorend bij positief leerkrachtgedrag:

	- enthousiast - pedagogisch klimaat - consequent - betrouwbaar - ... Indicatoren behorend bij negatief leerkrachtgedrag: - niet-concreet taalgebruik - autoritair - niet kindvriendelijk - ...
6.2 Dataverzamelingmethode	Ik maak gebruik van bestaande informatie en observatie als dataverzamelingmethode, omdat ik eerst informatie moet hebben over het onderwerp gedrag. Daarnaast wil ik weten welk gedrag de leerkrachten en leerlingen vertonen. Daarvoor zal ik gaan observeren.
6.3 Ongestructureerd of gestructureerd	Ik ga in eerste instantie ongestructureerd data verzamelen, omdat ik op die manier alle informatie die ik via de observatie krijg kan noteren. Vervolgens ga ik de verkregen informatie gestructureerd verwerken.
6.4 (in)direct verzamelen	Bij een observatie is er sprake van direct data verzamelen. Er is bij de observatie geen sprake van bedreigende onderwerpen.
6.5 Meetniveau	Het meetniveau van de kenmerken: Nominaal. Het meetniveau is nominaal omdat er in mijn onderzoek verschillende termen gebruikt worden. In eerste instantie worden 'gedragingen' genoteerd en vervolgens geturfd.
6.6 Betrouwbaarheid van de meting(en)	Door de termen die gebruikt worden zo goed mogelijk te operationaliseren wordt de betrouwbaarheid van de meting hoger.
6.7 Validiteit van de meting(en)	Ik verwacht dat mijn meting betrouwbaar is omdat ik een beschrijvende observatie uitvoer. In eerste instantie schrijf ik letterlijk op wat er gezegd wordt. Vervolgens zet ik de resultaten in een tabel. Ik maak gebruik van: observatie
9.1 a Voordeel gebruik observatie	Het voordeel van het gebruik van observatie is: - vaststellen van feitelijk gedrag - geen sociaal-wenselijke antwoorden
9.1 b Nadeel gebruik observatie	Het nadeel van het gebruik van observatie is: - relatief veel tijd - achterliggende motieven niet achterhalen - invloed observator op het gedrag van de geobserveerde persoon
9.2/3 Wat en hoe van observatie	Mijn observatie is eerst beschrijvend. Vervolgens ga ik daarna turven 'hoe vaak' iets voorkomt.

9.4/5 Betrouwbaarheid observatie	In eerste instantie wilde ik met nog een 'collega' gaan observeren maar aangezien de tijd die erin gaat zitten heb ik toch besloten om alleen te observeren. Doordat ik letterlijk heb geciteerd wordt de betrouwbaarheid van observatie groter.
10.1 Codeerschema	Ik maak geen gebruik van een codeerschema.
11.1a Karakter onderzoeksvraag	
11.1b Populatie of Steekproef	De gehele populatie is de steekproef. Namelijk de leerkrachten en de leerlingen uit één van de school.
11.1c Eenheden	De leerkrachten en de leerlingen van één groep van de school.
11.4 Berekenen van samenhang	Het meetniveau is nominaal. De samenhang wordt berekend door de gedragingen van de leerkrachten en de leerlingen tegenover elkaar te zetten, voor het aanbieden van de theorie over positief leerkrachtgedrag en na het aanbieden van de theorie. Zo kan vastgesteld worden of de theorie zorgt voor een samenhang tussen de gedragingen van de eenheden.
12. Titelpagina en conclusie onderzoeksrapport	Mijn titelpagina zal er als volgt uitzien: naam + studentnummer + titel + onderzoeksvraag: <i>'In welke mate dragen de tips en oefeningen vanuit de literatuur bij aan positief leerkrachtgedrag – herkenbaar als PBS - en wat is het effect van leerkrachtgedrag op het gedrag van de leerlingen?'</i> Ik verwacht de volgende conclusie te kunnen trekken: Dat de theorie over positief leerkrachtgedrag – leerkrachtgedrag herkenbaar als PBS - een positief effect heeft op het leerlinggedrag in de klas.

Bijlage 2: blanco vragenlijst over de bijeenkomsten 'positief leerkrachtgedrag'

Vragenlijst over de bijeenkomsten 'positief leerkrachtgedrag'

In vier bijeenkomsten heb ik je tips en oefeningen meegegeven over het toepassen van positief leerkrachtgedrag. Ik wil je een paar vragen stellen om duidelijk te krijgen wat je van de bijeenkomsten vond en of je er ook wat van geleerd hebt. De feedback neem ik mee in mijn ontwerp. Ik zal namelijk een map ontwerpen met informatie over positief leerkrachtgedrag voor de leerkrachten van de Vossenburcht.

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 1: Leerkrachtgedrag doet ertoe!

- 1. In bijeenkomst 1 hebben we het gehad over het toepassen van concreet taalgebruik. Wat vond je van de informatie? Heb je er wat aan gehad?**
- 2. Ben je je door de bijeenkomst bewust geworden van het eigen taalgebruik naar de leerlingen toe?**
- 3. Zie je in de klas terug dat het toepassen van concreet taalgebruik een positieve uitwerking heeft op de leerlingen?**
- 4. In bijeenkomst 1 heb ik je informatie meegegeven over positief leerkrachtgedrag. Heb je wat gehad aan de informatie?**
- 5. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 1**

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 2: Gewenst gedrag bevorderen

- 6. In bijeenkomst 2 hebben we het gehad over het rollenspel: hoe het wel en hoe het niet moet. Wat vond je van de informatie?**

7. In de klas heb je het rollenspel met de leerlingen gespeeld. Hoe verliep dit?
Heb je het idee dat het rollenspel invloed heeft op het gedrag van de leerlingen?

8. Heb je de informatie gelezen die hoort bij bijeenkomst 2? Zo ja, heb je er wat aan gehad?

9. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 2

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 3: het beloningssysteem

10. In bijeenkomst 3 hebben we besproken wat een beloningssysteem is en hoe je die zou kunnen inzetten in de klas. Wat vond je van de informatie?

11. Heb je de informatie over belonen en straffen gelezen die hoort bij bijeenkomst 3?
Zo ja, heb je er wat aan gehad?

12. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 3

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 4: een teken om op te letten

In bijeenkomst 4 hadden we verder gesproken over het invoeren van het beloningssysteem. Het doel was om een duidelijk doel te stellen voor de leerlingen. Leerkrachten moeten hetzelfde handelen. Daarnaast kwam aan bod 'hoe' het stilte-teken er precies uit zou komen te zien.

13. Wat vind je van het werken met het beloningssysteem?

14. In de bijeenkomsten is een aantal keren aangegeven dat het heel belangrijk is om consequent te zijn naar de leerlingen toe. Werk je consequent aan het beloningssysteem?

- altijd
- meestal
- soms

Toelichting:

15. Merk je in de klas dat er een verbetering plaatsvindt met betrekking tot de duur van het 'stil zijn' met behulp van het beloningssysteem?

16. Zijn de leerlingen enthousiast over het beloningssysteem?

17. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 4

Tot slot wil ik nog een aantal vragen stellen met betrekking tot de 'coaching'.

17. Wat vond je goed aan de coaching en wat vond je minder goed?

18. Is er informatie die je gemist hebt en toch graag had willen hebben?

19. Raad je het collega's aan om te werken met de tips die in de bijeenkomsten aan de orde zijn gekomen over positief leerkrachtgedrag? Graag toelichten.

20. Zijn er tips die je mij mee wilt geven?

Bedankt voor het invullen!

Met vriendelijke groet,

Jorien Kral

Bijlage 3: ingevulde vragenlijsten over de bijeenkomsten 'positief leerkrachtgedrag'

Ingevulde vragenlijst 1:

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 1: Leerkrachtgedrag doet ertoe!

1. In bijeenkomst 1 hebben we het gehad over het toepassen van concreet taalgebruik. Wat vond je van de informatie? Heb je er wat aan gehad?

Prima! Bewustwording van wat je zegt en wil.

2. Ben je je door de bijeenkomst bewust geworden van het eigen taalgebruik naar de leerlingen toe?

Ja, 'ik wacht wel even'

3. Zie je in de klas terug dat het toepassen van concreet taalgebruik een positieve uitwerking heeft op de leerlingen?

Dat is lastig om te zeggen. Deze groep is enorm druk. Er zijn momenten dat het stil is maar mijn inziens niet door mijn concreet taalgebruik.

4. In bijeenkomst 1 heb ik je informatie meegegeven over positief leerkrachtgedrag. Heb je wat gehad aan de informatie?

Bewust blijven van bevestigen op een positieve manier. Iets wat goed is om opnieuw te horen.

5. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 1

-

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 2: Gewenst gedrag bevorderen

6. In bijeenkomst 2 hebben we het gehad over het rollenspel: hoe het wel en hoe het niet moet. Wat vond je van de informatie?

Prima.

7. In de klas heb je het rollenspel met de leerlingen gespeeld. Hoe verliep dit?

Heb je het idee dat het rollenspel invloed heeft op het gedrag van de leerlingen?

Leerlingen moeten begrijpen waarom we dit doen. Ze begrijpen het maar moeten nu dit gedrag laten zien.

8. Heb je de informatie gelezen die hoort bij bijeenkomst 2? Zo ja, heb je er wat aan gehad?
Ja. Duidelijk maken waarom. En evalueren, wat ging goed, wat niet.

9. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 2

-

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 3: het beloningssysteem

10. In bijeenkomst 3 hebben we besproken wat een beloningssysteem is en hoe je die zou kunnen inzetten in de klas. Wat vond je van de informatie?

Prima.

11. Heb je de informatie over belonen en straffen gelezen die hoort bij bijeenkomst 3?

Zo ja, heb je er wat aan gehad?

Ja.

12. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 3

-

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 4: een teken om op te letten

In bijeenkomst 4 hadden we verder gesproken over het invoeren van het beloningssysteem. Het doel was om een duidelijk doel te stellen voor de leerlingen. Leerkrachten moeten hetzelfde handelen. Daarnaast kwam aan bod 'hoe' het stilte-teken er precies uit zou komen te zien.

13. Wat vind je van het werken met het beloningssysteem?

1^e periode / week zeer gemotiveerd

2^e week iets minder. Het is ook een heel drukke tijd (sint, kerst)

14. In de bijeenkomsten is een aantal keren aangegeven dat het heel belangrijk is om consequent te zijn naar de leerlingen toe. Werk je consequent aan het beloningssysteem?

altijd

meestal

soms

Toelichting:

Ja, de leerlingen zijn zelf ook alert.

15. Merk je in de klas dat er een verbetering plaatsvindt met betrekking tot de duur van het 'stil zijn' met behulp van het beloningssysteem?

Zie 13.

Ja, moet wel doorgang vinden na het streepje gaan ze weer praten. Ze beginnen te wennen aan de streepjes. Wordt iets minder spannend. Maar ook zeker door deze drukke periode.

16. Zijn de leerlingen enthousiast over het beloningssysteem?

Ja!

17. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 4

Het belonen met de hele klas is op dit moment lastig, zeker tussen lessen in. Dan is per groepje wel weer makkelijk om ze op aan te spreken; 'groep 1 is al klaar'

Tot slot wil ik nog een aantal vragen stellen met betrekking tot de 'coaching'.

17. Wat vond je goed aan de coaching en wat vond je minder goed?

Prima.

18. Is er informatie die je gemist hebt en toch graag had willen hebben?

n.v.t.

19. Raad je het collega's aan om te werken met de tips die in de bijeenkomsten aan de orde zijn gekomen over positief leerkrachtgedrag? Graag toelichten.

Het kind laten herkansen is belangrijk voor 'succes' ervaring.

20. Zijn er tips die je mij mee wilt geven?

-

Ingevulde vragenlijst 2:

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 1: Leerkrachtgedrag doet ertoe!

1. In bijeenkomst 1 hebben we het gehad over het toepassen van concreet taalgebruik. Wat vond je van de informatie? Heb je er wat aan gehad?

Ja vooral het gebruik van korte zinnen zoals ik wil..... gebruik ik nu nog meer

2. Ben je je door de bijeenkomst bewust geworden van het eigen taalgebruik naar de leerlingen toe?

Ja ik zeg nu minder ik wacht wel even totdat het stil is. In plaats daarvan zeg ik ik wil dat het nu stil is

3. Zie je in de klas terug dat het toepassen van concreet taalgebruik een positieve uitwerking heeft op de leerlingen?

Ja ik zie dat het belangrijk is om duidelijk te zijn en kinderen reageren erop

4. In bijeenkomst 1 heb ik je informatie meegegeven over positief leerkrachtgedrag. Heb je wat gehad aan de informatie?

Ja je merkt dat jij het positief leerkrachtgedrag uitstraalt en als je lang voor de klas staat vergeet je wel eens hoe belangrijk dat is. Het zijn natuurlijk al wel dingen die we al weten.

5. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 1

Ik gebruik al redelijk veel concreet taalgebruik, dat was ook jouw feedback na de observatie

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 2: Gewenst gedrag bevorderen

6. In bijeenkomst 2 hebben we het gehad over het rollenspel: hoe het wel en hoe het niet moet. Wat vond je van de informatie?

Fijn. Heel vaak gaan we ervan uit dat kinderen bepaalde dingen wel weten maar is dat wel zo? Door deze informatie ben ik me er bewust van geworden.

7. In de klas heb je het rollenspel met de leerlingen gespeeld. Hoe verliep dit?

Heb je het idee dat het rollenspel invloed heeft op het gedrag van de leerlingen?

Ja dat heb ik gedaan. Ik denk dat het voor kinderen heel duidelijk is om het gewenste gedrag te laten zien en het gewenste gedrag. Je kunt er daarna ook steeds op terug komen.

8. Heb je de informatie gelezen die hoort bij bijeenkomst 2? Zo ja, heb je er wat aan gehad?
Ja met name het rollenspel is een heel concreet voorbeeld om gewenst gedrag te bevorderen.
Deze zal ik vaker gebruiken in mijn loopbaan als leerkracht

9. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 2
Duidelijk en zinvol

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 3: het beloningssysteem

10. In bijeenkomst 3 hebben we besproken wat een beloningssysteem is en hoe je die zou kunnen inzetten in de klas. Wat vond je van de informatie?

Zinvol. Met name het direct belonen. Hoge slagingskans is belangrijk en consequent allebei hetzelfde doen

11. Heb je de informatie over belonen en straffen gelezen die hoort bij bijeenkomst 3?
Zo ja, heb je er wat aan gehad?

Om heel heerlijk te zijn weet ik de info even niet meer. Het ligt op school en heb het thuis niet bij de hand. Kom ik later alsnog beantwoorden als je wilt.

12. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 3

-

Vragen met betrekking tot bijeenkomst 4: een teken om op te letten

In bijeenkomst 4 hadden we verder gesproken over het invoeren van het beloningssysteem. Het doel was om een duidelijk doel te stellen voor de leerlingen. Leerkrachten moeten hetzelfde handelen. Daarnaast kwam aan bod 'hoe' het stilte-teken er precies uit zou komen te zien.

13. Wat vind je van het werken met het beloningssysteem?

1^e periode / week zeer gemotiveerd

2^e week iets minder. Het is ook een heel drukke tijd (sint, kerst)

14. In de bijeenkomsten is een aantal keren aangegeven dat het heel belangrijk is om consequent te zijn naar de leerlingen toe. Werk je consequent aan het beloningssysteem?

altijd

meestal

□ soms

Toelichting:

Bijna altijd zou ik zeggen. Als je het al vergeet dan wijzen de kinderen je er wel op en dat is dus het teken dat ze het belangrijk vinden en dat het beloningssysteem ook goed werkt.

15. Merk je in de klas dat er een verbetering plaatsvindt met betrekking tot de duur van het 'stil zijn' met behulp van het beloningssysteem?

Ja ik vind het zeker verbeterd. De kinderen zijn bijna altijd stil binnen de 5 seconden en proberen elkaar ook te helpen en erop aan te spreken

16. Zijn de leerlingen enthousiast over het beloningssysteem?

Ja kinderen willen altijd graag iets leuks doen met elkaar

17. Eventuele aan- en/of opmerkingen over bijeenkomst 4

Het vervolg zou zijn om 5 minuten lang stil te blijven. Soms zijn ze wel binnen 5 seconden stil, maar begint het geklets weer vrij snel. Het gewenste gedrag is dat ze stil blijven.

Tot slot wil ik nog een aantal vragen stellen met betrekking tot de 'coaching'.

17. Wat vond je goed aan de coaching en wat vond je minder goed?

Ik vond het prettig om met jou gesprekken te hebben. Je luistert goed, geeft adviezen en je weet wat je wilt. Je hebt een duidelijke mening en kan op een vriendelijke manier zeggen waar het op staat.

18. Is er informatie die je gemist hebt en toch graag had willen hebben?

Je had nog iets dieper kunnen gaan wat betreft informatie, sommige dingen liggen voor de hand. Zoals het feit dat beloning positief gedrag oplevert bij kinderen.

19. Raad je het collega's aan om te werken met de tips die in de bijeenkomsten aan de orde zijn gekomen over positief leerkrachtgedrag? Graag toelichten.

Ja dat zou ik zeker doen. Ten eerste zijn we rolmodel en het is dus belangrijk dat je positief bent en communiceert. In de praktijk doen we dit niet altijd en gaan we er vaak ten onrechte van uit dat kinderen wel weten wat gewenst gedrag is. Het rollenspel zou ik zeker adviseren om te gebruiken en concreet taalgebruik ook.

20. Zijn er tips die je mij mee wilt geven?

Ik denk dat je met jouw attitude heel ver komt zowel bij de kinderen als bij de collega's. Je zult ook nog wel eens merken dat de praktijk anders is en dat is ook ok. We zijn immers niet perfect!